

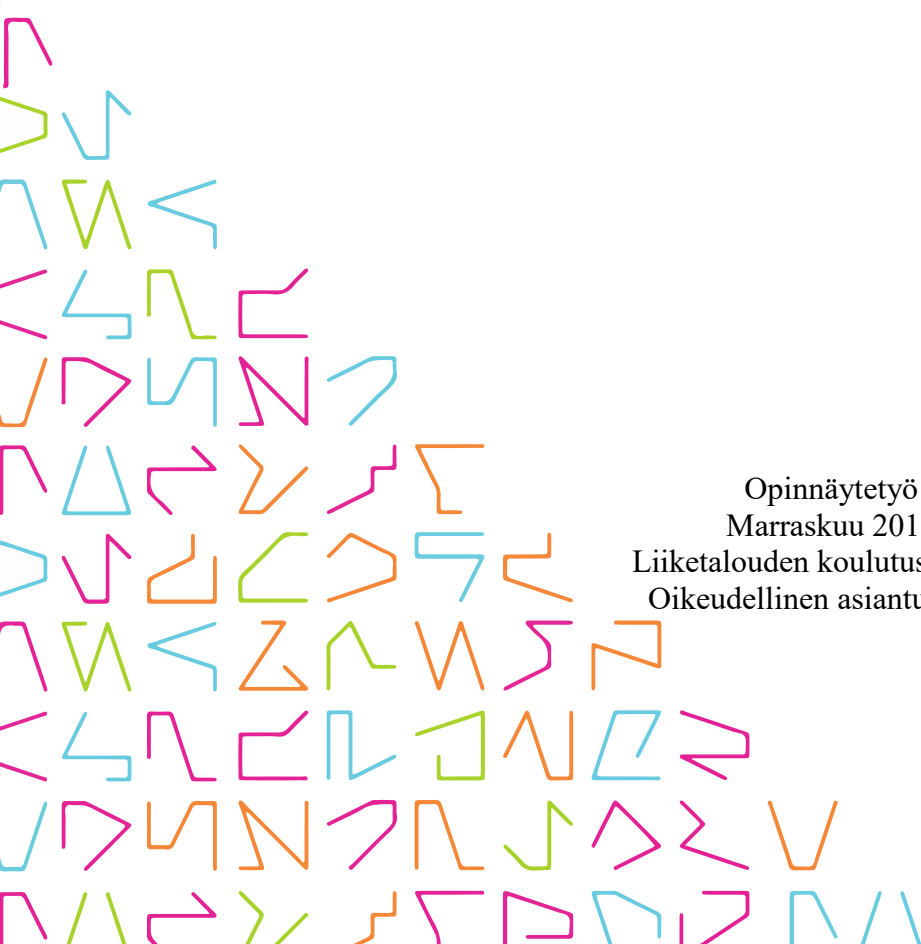
TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

HUOLTORIIDAT VARHAISKASVATUKSESSA

Vaikutukset päiväkotien arkeen

Lehtinen Kristiina

Opinnäytetyö
Marraskuu 2018
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	YLEISTÄ HUOLTAJUUDESTA.....	7
2.1	Huoltajuuden määräytyminen.....	7
2.2	Huoltajuus erotilanteessa	10
2.2.1	Sopimus.....	11
2.2.2	Huoltajuuden vahvistaminen käräjäoikeudessa	11
2.2.3	Sovittelu	13
2.3	Lapsen asuinpaikka.....	15
2.4	Tapaamisoikeus	16
2.5	Lapsen kuuleminen	21
3	HUOLTORIIDAT	24
3.1	Huoltoriitojen määrä vuositasolla	24
3.2	Lähestymis- ja turvakielto	25
3.3	Todistaminen huoltajuusoikeudenkäynnissä	29
4	YLEISTÄ VARHAISKASVATUKSESTA	30
4.1	Varhaiskasvatus	30
4.2	Huoltajien ja päiväkodin välinen yhteistyö	31
5	TUTKIMUSTULOKSET.....	33
5.1	Taustatietoja kunnan varhaiskasvatuksesta	33
5.2	Tutkimuksen toteuttaminen	33
5.3	Tulokset	34
5.3.1	Huoltoriitojen vaikutus päiväkodin ja huoltajien väliseen yhteistyöhön	34
5.3.2	Huoltoriidan vaikutus lapseen.....	37
5.3.3	Turvakielto ja uhkaavat tilanteet.....	38
5.3.4	Todistaminen oikeudessa	38
5.3.5	Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa	39
5.3.6	Millaisiin asioihin, ja millaista, ohjeistusta kaivataan	40
5.3.7	Muita huoltoriitoihin liittyviä ongelmia.....	41
6	POHDINTA.....	42
	LÄHTEET.....	47
	LIITTEET	50
	Liite 1. Tutkimuskysymykset.....	50

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

LEHTINEN, KRISTIINA:

Huoltoriidat varhaiskasvatuksessa – Vaikutukset päiväkotien arkeen

Opinnäytetyö 50 sivua, joista liitteitä 1 sivu
Marraskuu 2018

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää huoltoriitojen sekä mahdollisten turvakieltojen esiintymistä Tampereen kaupungin varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksella pyrittiin lisäksi selvittämään Tampereen kaupungin päiväkodin johtajien sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemystä siitä, kokevatko he huoltoriitojen lisääntyneen viimeisen kymmenen vuoden aikana. Lisäksi haluttiin selvittää miten huoltoriidat näyttäytyvät päiväkodin arjessa niin lapsen hyvinvoinnin ja käytöksen kuin vanhempien kanssa tehtävän yhteistyönkin näkökulmasta sekä sitä millaisissa huoltoriitoihin liittyvissä asioissa päiväkodit kokevat tarvitsevänsä neuvoa.

Opinnäytetyö on sekä lainopillinen että empiirinen. Lainopillisessa osuudessa käsitellään lapsen huoltoa sekä turva- ja lähestymiskieltoa lain näkökulmasta. Empiirisen osuuden pohjana on laadullinen tutkimus, jonka pohjalta on tarkoitus myöhemmässä vaiheessa laatia Tampereen kaupungin päiväkotien käyttöön ohjeistus huoltoriitojen varalle. Tutkimus toteutettiin E-lomakekyselynä syksyllä 2016. Kyselyyn vastasi 27 henkilöä. Vastaajista 22 yksikössä oli ollut huoltoriitoja ja näistä jopa 14 oli liittynyt turvakielto. Vastauksista ei voida suoraan päätellä ovatko huoltoriidat lisääntyneet viimeisen kymmenen vuoden aikana. Se tutkimuksesta voidaan kuitenkin päätellä, että niillä on vaikutusta erityisesti lapsen hyvinvointiin, mutta myös huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Osa vastaajista koki saavansa jo nyt tarpeeksi tukea ja neuvoja joko esimieheltään tai kunnan lakimiesosastolta. Ohjeistusta toivottiin kuitenkin erityisesti siihen, mitä tietoja saa luovuttaa ja kenelle.

Työtä kirjoittaessa Tampereen kaupungin varhaiskasvatuksesta vastaava lakimies on jo laatinut kunnan käyttöön koulutusmateriaalin huoltoriitoihin liittyvistä ongelmista. Lakimiehen koulutusmateriaalin ja tutkimuksen pohjalta tullaan kuitenkin myöhemmässä vaiheessa laatimaan kunnan päiväkotien käyttöön selkeä ohjeistus huoltoriitojen varalle. Ohjeistusta tullaan mahdollisesti laajentamaan myös perusopetukseen.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences Degree
Programme in Business Administration
Legal Expertise

LEHTINEN, KRISTIINA:

Custody Disagreements in the Early Childhood Education – The Effects on the Everyday Life of Early Childhood Education Units

Bachelor's thesis 50 pages, appendices 1 page
November 2018

A target of this thesis was to find out if the managers of the early childhood education units and the special education teachers in the early childhood education had encountered custody disagreements during their career, and whether a non-disclosure agreement for personal safety reasons had been involved. Another target was to discover if the managers and special education teachers had witnessed the number of custody disagreements increased during the past ten years, and if the custody disagreements influence the children's behavior and wellbeing, or the cooperation with their parents. An additional target was to gather background information on the themes the managers and special education teachers needed advice on, when encountering such cases. The study was executed in the autumn 2016 utilizing an electronic questionnaire.

The questionnaire was answered by 27 professionals, 22 of whom had encountered custody disagreements during their career. In 14 cases, a non-disclosure agreement for personal safety reasons was involved. The study does not show a significant increase in the number of custody disagreements during the past ten years. However, the study shows they have a major influence on the children's wellbeing and behavior, but also on the cooperation with their parents. Most of the respondents felt they were already getting enough help and guidance when encountering custody disagreements, yet some felt they would need more specific guidance, especially on handing out information.

While the thesis was written, the lawyer in-charge of early childhood education within the city of Tampere had already prepared a training material regarding the problems involved in custody disagreements. Based on the lawyer's material and the analysis of the study, a specific guidance will be composed later.

Key words: custody, children

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa huoltoriitojen yleisyyttä ja niiden vaikutuksia tavallisen päiväkodin arkeen Tampereen kaupungin varhaiskasvatuksessa. Huoltoriidalla tarkoitetaan tilannetta, jossa huoltajat eivät pääse sopuun lapsen huoltajuudesta. Henkilökohtaisen näkemykseni mukaan erotilanteissa lasten huoltajuudesta käydään yhä enemmän ja yhä riitaisampia kiistoja, joihin saattaa liittyä myös turva- tai lähestymiskiellot. Olen omassa työssäni törmännyt muun muassa tilanteisiin, jossa yhtenä vuonna huoltajuus oli äidillä, ja hänellä sekä lapsilla oli turvakielto isää vastaan. Seuraavana vuonna huoltajuus olikin isällä, hänellä sekä lapsilla turvakielto äitiä vastaan. Muun muassa turvakielto hankaloittaa tilanteita entisestään; myös päiväkotien näkökulmasta.

Päiväkodeilla on suuri rooli päivähoitoikäisten lasten perheissä ja kun vanhemmat päätyvät eroon, vaikutukset näkyvät myös päiväkodissa. Erotilanne on aina jokaisen osapuolen kannalta raastava, ja vaikka ero olisikin sopuisa ja lasten huollosta pystyttäisiin sopimaan yhteisymmärryksessä, elämäntilanteen muutos saattaa silti näkyä muun muassa lapsen käyttäytymisessä, sekä vaikuttaa vanhempien ja päiväkodin väliseen yhteistyöhön. Kaikki erot eivät kuitenkaan ole riidattomia, ja toisaalta jopa alun perin riidaton ero voi kärjistyä hyvinkin ikäväksi, kun lasten huoltajuudesta ei päästä sopuun. Nämä tilanteet vaikuttavat väistämättä myös perheen lähipiiriin, päiväkoti mukaan lukien.

Toimeksiantaja on Tampereen kaupungin kasvatus- ja opetuspalvelut. Tampere on Suomen kolmanneksi suurin kaupunki. Syksyllä 2018 Tampereella on 84 kunnallista päiväkotia. Toimeksiannon taustalla on arjessa lisääntyneet huoltoriitoihin liittyvät ongelmatilanteet, jotka näyttäytyivät niin päiväkodeissa kuin hallinnossakin. Tampereen kaupungin varhaiskasvatuksen hallinnossa huomattiin, että sieltä kysytään yhä enemmän neuvoa erilaisiin ongelmatilanteisiin huoltoriitoihin liittyen. Tämän myötä heräsi tarve selvittää päiväkotien näkemystä huoltoriitojen määrästä ja laadusta, sekä kerätä yhteen kehittämis- ja ohjeistustarpeita. Tampereen kaupunki haluaa kehittää omaa toimintamalliaan, sekä laatia myöhemmässä vaiheessa sisäisen ohjeistuksen huoltoriitojen varalle. Ohjeistus tullaan mahdollisesti laajentamaan myös perusopetukseen.

Opinnäytetyö on sekä lainopillinen että empiirinen. Empiirisen osuuden pohjana on laadullinen tutkimus. Tutkimuksen tavoitteena on kerätä aineistoa myöhemmässä vaiheessa

laadittavan sisäisen ohjeistuksen pohjaksi. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää päiväkodin johtajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemystä siitä, kokevatko he huoltoriitojen lisääntyneen ja näyttäytyvätkö riidat päiväkotien arjessa tai huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Lisäksi kartoitetaan millaisia tarpeita ja toiveita ohjeistukselle päiväkodeilla on. Työssä keskitytään ainoastaan huoltajien välisiin riitoihin, ei siis esimerkiksi huoltajien ja sosiaalihuollon välisiin.

Taustatieto kerättiin E-lomakekyselyllä, joka lähetettiin kaikille toimeksiantajakunnan päiväkodin johtajille sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajille syksyllä 2016. Kyselyllä selvitettiin myös toimeksiantajakunnan toiveesta asioita, joita tullaan käyttämään ainoastaan kunnan oman toiminnan kehittämiseksi, eikä näitä tuloksia raportoida osana opinäytetyötä. E-lomake valikoitui menetelmäksi koska se oli helpoin välittää kaikille vastaajille ja mahdollisti vastaamisen vastaajalle sopivalla hetkellä.

Työn lähdeteoksina käytetään lainsäädäntöä, kirjallisuutta, oikeuskäytäntöä, sekä jonkin verran verkkolähteitä. Myös Tampereen kaupungin varhaiskasvatuksesta vastaavan lakimiehen laatima koulutusmateriaali on keskeinen lähde pohdittaessa mihin asioihin päiväkotien tulee kiinnittää huomiota huoltoriitatilanteissa.

Työssä käsitellään huoltajuuden määräytymistä yleisesti ja erotilanteessa lain näkökulmasta sekä lähestymis- ja turvakieltoon liittyvää lainsäädäntöä. Tämän jälkeen käsitellään lyhyesti varhaiskasvatusta, sen tehtäviä sekä sitä ohjaavaa lainsäädäntöä. Teoreettisen viitekehityksen jälkeen käsitellään tutkimustulokset, joiden yhteydessä käsitellään varhaiskasvatuksen roolia huoltoriidoissa ja mietitään mihin asioihin päiväkodin tulee kiinnittää huomiota huoltoriitatapauksissa.

2 YLEISTÄ HUOLTAJUUDESTA

2.1 Huoltajuuden määräytyminen

Lapsenhuoltolain (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361) 3 §:n nojalla lapsen huoltajina toimivat hänen vanhempansa tai henkilöt, jolle lapsen huolto on uskottu. Lapsen huolto päättyy tämän täyittäessä 18 vuotta tai jos tämä ennen sitä avioituu. Lapsen äidiksi katsotaan nainen, joka on tämän synnyttänyt. Edelleen lapsenhuoltolain 6 §:n nojalla katsotaan avioliitossa lapsen syntyessä olevien vanhempien olevan yhdessä lapsen huoltajia, kun taas avoliitossa syntyvän lapsen huoltaja on äiti yksin. Avioliiton ulkopuolella syntyvän lapsen isyys voidaan vahvistaa joko isyyden tunnustamisen perusteella tai tuomioistuimen päätöksellä (STM).

Lapsen isyys määräytyy niin sanotun isyysolettaman mukaan äidin avioliiton perusteella siten, että äidin aviomiehen katsotaan olevan lapsen isä kun lapsi syntyy avioliiton aikana. Mikäli aviomies kuolee ennen lapsen syntymää, mutta lapsen syntymäajankohdasta voidaan päätellä tämän tulleen siitetyksi ennen aviomiehen kuolemaa, katsotaan aviomiehen olevan lapsen isä. Sen sijaan, mikäli äiti aviomiehen kuoleman jälkeen, tai ennen lapsen syntymää, solmii uuden avioliiton, on uusi aviomies lapsen isä (Helin, 2016). Mikäli vanhemmat on tuomittu avioeroon ennen lapsen syntymää, ei entistä aviomiestä todeta avioliiton perusteella lapsen isäksi. (Isyyslaki 2015/11 2 §.) Tilanteessa, jossa vanhemmat ovat eronneet ja äiti on solminut uuden avioliiton ennen lapsen syntymää, entisen aviomiehen mahdollisuus selvittää isyys riippuu siitä suostuvatko äiti ja tämän uusi aviomies tähän (Helin, 2016).

Lähes joka toinen lapsi syntyy nykyään avioliiton ulkopuolella, jolloin vaaditaan isyyden vahvistaminen. Isyyslain valmistelutyön yhteydessä pohdittiin mahdollisuutta laajentaa isyysolettama koskemaan myös avioliitonomaisia olosuhteita, mutta tästä luovuttiin koska sen pelättiin lisäävän tapauksia, joissa olettava on virheellinen ja lisäävän siten viranomaistyötä. Isyysolettaman ulkopuolelle jäävissä tapauksissa isyys vahvistetaan pääasiassa isyyden tunnustamisen perusteella. Tässä tapauksessa lapsen asuinkunnan lastenvalvoja tekee isyyden selvityksen, jonka pohjalta maistraatti vahvistaa isyyden. (Helin, 2016.)

Kun lapsen isyyttä ei voida todeta isyyslain 2 §:n nojalla, vahvistetaan isyys tunnustamalla ja tunnustaminen vahvistetaan joko maistraatin tai tuomioistumien päätöksellä. Isäksi katsotaan tällöin se, joka on siittänyt lapsen tai jonka siittiöitä on käytetty äidin munasolun hedelmöittämiseen. Mikäli lapsi on syntynyt hedelmöityshoitojen tuloksena ja mies on yhteisymmärryksessä äidin kanssa antanut suostumuksen hoitoon, on hän lapsen isä. Mikäli taas hoito on annettu äidille yksin, isäksi voidaan vahvistaa siittiöitä luovuttanut mies, mikäli tämä on ennen hoidon antamista tai yhteisymmärryksessä hoidon antamisen jälkeen antanut suostumuksen isyyden vahvistamiselle. (Isyyslaki 3 §.)

Isyys voidaan tunnustaa joko ennen tai jälkeen lapsen syntymän. Kummassakin tapauksessa tehdään isyys selvitys. Ennen lapsen syntymää tehtävä isyys tunnustus on tarkoitettu käytettäväksi selkeissä ja riidattomissa isyyskysymyksissä ja isyys selvitys näissä tapauksissa tarkoittaa käytännössä yksinkertaista asiakirjojen pohjalta suoritettavaa tarkastustyötä. (Helin, 2016.)

Ennen lapsen syntymää tehtävän isyys tunnustuksen vastaanottaa terveydenhoitaja, kätilö tai lastenvalvoja siinä kunnassa, jossa syntyvän lapsen äidille ja isyyden tunnustavalle miehelle on annettu raskaudenaikaisia neuvolapalveluita. Tunnustuksen vastaanottamisen edellytyksenä on, että molemmat vanhemmat ovat läsnä ja antavat suostumuksensa, ja että molempien henkilöllisyys voidaan luotettavasti todentaa. Tunnustusta ei voida ottaa vastaan silloin, kun on syytä epäillä, ettei tunnustaja ole lapsen isä, tai jos äiti tai tunnustaja eivät mielenilansa, kielivaikeuksien tai muiden syiden vuoksi kykene ymmärtämään tunnustamisen merkitystä. Tunnustuksesta laaditaan asiakirja, joka äidin hyväksynnän jälkeen toimitetaan viipymättä lastenvalvojalle isyyden selvittämistä varten. Isyyden vahvistaa maistraatti. (Helin, 2016.)

Lapsen syntymän jälkeen tehtävän isyys tunnustuksen vastaanottaa lastenvalvoja, maistraatin päällikkö tai julkinen notaari. Isyys tunnustetaan henkilökohtaisella ilmoituksella edellä mainitulle viranomaiselle. Lastenvalvoja käynnistää isyyden selvittämisen saatuaan väestötietojärjestelmästä tiedon avioliiton ulkopuolella syntyneestä lapsesta jonka isyyttä ei ole tunnustettu. Selvitys isyydestä tehdään perusteellisemmin, mikäli isyys tunnustetaan vasta lapsen syntymän jälkeen. Isyyden selvittäminen voidaan käynnistää myös äidin tai isän pyynnöstä (Helin, 2016.)

Yksinkertaisimmillaan isyyden selvittäminen lapsen syntymän jälkeen tarkoittaa isyyslain 6 §:n mukaista neuvottelua, jossa ovat läsnä lastenvalvoja, lapsen äiti, sekä mahdollinen isä. Neuvottelussa pyritään selvittämään isyyden selvittämisen kannalta oleelliset tiedot. Sekä äidillä että isäksi oletetulla miehellä on velvollisuus pysyä totuudessa antaessaan tietoja isyyden selvittämistä varten, sekä tunnustaessaan isyyden (Isyyslaki 7 §). Lastenvalvojan tulee isyyden selvittämisen yhteydessä tilata oikeusgeneettinen isyystutkimus, mikäli oletettu isä sitä pyytää, tai lastenvalvoja muuten katsoo sen aiheelliseksi. Tutkimus tehdään lapsesta, äidistä, sekä isäksi oletetusta miehestä. Isyystutkimukseen tarvitaan suostumus siltä, jolta näyte on tarkoitus ottaa. Lastenvalvoja voi myös hankkia lääketieteellisen asiantuntijalausunnon lapsen siittämisajankohdasta, mikäli se muut selvitykset huomioon ottaen katsotaan tarpeelliseksi. Mikäli oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tai muun selvityksen valossa voidaan katsoa miehen olevan lapsen isä, on miehelle varattava tilaisuus tunnustaa isyytensä. Miehen kieltäytyessä tunnustamasta isyyttä, ajaa lastenvalvoja lapsen puolesta kannetta isyyden vahvistamiseksi tuomioistuimessa. (Isyyslaki 9 § ja 13 §.)

Vuonna 2017 Suomessa vahvistettiin 21 842 avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyys. Lähes kaikissa tapauksissa isyys vahvistettiin tunnustamalla. 78 % tunnustamisista tehtiin ennen lapsen syntymää äitiysneuvolassa tai lastenvalvojalla. (SVT 1.)

Uusi isyyslaki mahdollistaa myös avioliittoon syntyvän lapsen isyyden selvittämisen, mikäli sekä äiti että isä sitä yhdessä pyytävät kuuden kuukauden kuluessa lapsen syntymästä. Tässä tilanteessa lastenvalvoja toimittaa isyyden selvittämisen ja tuomioistuin tekee päätöksen selvitysten perusteella. Mikäli isä ei suostu neuvotteluihin, tehdään oikeusgeneettinen isyystutkimus. Mikäli oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittaa miehen olevan lapsen isä, voi hän vielä oma-aloitteisesti tunnustaa isyytensä ennen kuin asia viedään tuomioistuimen käsiteltäväksi. (THL1.)

1.4.2019 voimaan tulevan äitiyslain (253/2018) 4 §:n mukaan lapselle voidaan vahvistaa myös toinen äiti, mikäli isyyden selvittämisen yhteydessä käy ilmi, ettei lapselle voida vahvistaa isää, tai jos äidiksi itsensä katsoma henkilö tai lapsen synnyttänyt äiti sitä vaatii, tai jos lapsen synnyttänyt äiti sekä isyyslain 2 §:n nojalla isäksi vahvistettu mies hyväksyvät äitiyden selvittämisen. Äitiyden vahvistaminen tapahtuu samoin kuin isyyden vahvistaminen.

2.2 Huoltajuus erotilanteessa

Vanhempien erotessa tulee heidän sopia lapsen huollosta, asumisesta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta. Lapsenhuoltolain tavoitteena on, että mikäli ei toisin ole säädetty tai määritelty, vastaavat vanhemmat yhteisymmärryksessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset myös eron jälkeen ensisijaisesti keskinäisillä sopimuksilla. (Aaltonen 2015, 26.) Yhteishuolto voi jatkua eron jälkeen ja tällöin päätetään myös lapsen asuinpaikka. Huolto voidaan joko sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä määrätä vain toiselle vanhemmalle. (oikeus.fi 1.)

Yhteishuolto tarkoittaa, ja edellyttää, vanhempien yhteistoimintaa ja yhteistä päätöksentekoa lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta, kansalaisuudesta, äidinkielestä, niimestä, uskonnosta, terveydenhuollosta, päivähoidosta ja koulunkäynnistä, passista sekä muista lapsen henkilökohtaisista asioista. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain periaatteena on, että lapsen etu toteutuu parhaiten vanhempien vastatessa yhdessä tämän huollosta. Tuomioistuin voi kuitenkin päätöksellään antaa tiettyjen päätösten osalta päätösvallan vain toiselle huoltajalle. (oikeus.fi 2.)

Kun lapsen huolto on määrätty vain toiselle vanhemmista, hän voi käyttää yksin päätösvaltaa lasta koskevissa asioissa. Tällöin myös viranomaiset, mukaan lukien päiväkoti, luovuttaa lasta koskevia tietoja ainoastaan huoltajalle. Vanhempien sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä voidaan kuitenkin vahvistaa toiselle vanhemmalle oikeus saada lasta koskevia tietoja viranomaisilta. (THL 2.)

Kun vanhemmat eivät asu yhdessä mutta ovat yhdessä lapsen huoltajia, ratkaistaan, kummanko vanhemman luona lapsi asuu. Asiasta päätettäessä lapsen edun tulee olla lähtökohtana ja lapsen arjen ja siihen liittyvien asioiden järjestyminen on tärkeää ottaa huomioon. Lapsi voi olla kirjoilla vain yhdessä paikassa ja moni asia, kuten vaikkapa koulu- paikka, määräytyy sen osoitteen mukaan, jossa lapsi on kirjoilla. Tämäkin on syytä ottaa huomioon lapsen asuinpaikasta sovittaessa. Lapsi voi asua vuorotellen, puolet tai lähes puolet ajasta, vanhempiensa luona. Joskus saatetaan päätyä myös sellaiseen ratkaisuun, jossa lapset asuvat yhdessä osoitteessa ja vanhemmat vuorotellen heidän kanssaan. (THL 2.)

Kun lapsi asuu vain toisen vanhemman kanssa, on hänellä oikeus tavata etävanhempaansa, riippumatta siitä onko tämä lapsen huoltaja vai ei. Tapaamisoikeuden turvaaminen on kummankin vanhemman vastuulla. (Lapsenhuoltolaki 2 §.)

2.2.1 Sopimus

Kun vanhemmat ovat yksimielisiä siitä, kuinka lapsen huolto, asuminen, tapaamisoikeus ja elatus järjestetään, on helppoa tehdä asuinkunnan lastenvalvojan luona sopimus (THL 2). Sopimuksella päätetään, uskotaanko lapsen huolto molemmille vanhemmille yhteisesti vai yksin toiselle vanhemmalle, samoin kuin lapsen asuinpaikasta sekä lapsen oikeudesta pitää yhteyttä ja tavata sitä vanhempaa jonka luona ei asu. Sopimuksen tulee olla kirjallinen ja lapsen asuinkunnan sosiaalilautakunnan tulee vahvistaa se. Sosiaalilautakunnan tulee sopimusta vahvistaessaan ottaa huomioon lapsen etu ja toiveet tämän ikä ja kehitystaso huomioiden. (Lapsenhuoltolaki §:t 7-8 ja 10—11.)

Huoltajilla on monta erilaista vaihtoehtoa ratkaista lapsen asiat sopimalla. Näistä keskeisin on kunnan lastenvalvojan vahvistama sopimus, joka on rinnastettavissa oikeuden päätökseen. Sopimuksella päätetään lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta. Tämä sopimus on rinnastettavissa tuomioistuimen päätökseen ja noin 90 % kaikista lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevista sopimuksista neuvotellaan ja vahvistetaan kunnan sosiaalitoimessa. Vanhemmat voivat myös joko yhdessä tai erikseen tehdä hakemuksen asuinpaikkansa käräjäoikeudelle lapsen huollon, asumisen, tapaamisoikeuden ja elatusavun määräämiseksi. Hakemus voidaan tehdä käräjäoikeudelle joko avioerohakemuksen yhteydessä, tai erikseen. Mikäli hakemuksen on jättänyt toinen vanhempi yksin, on toisella vanhemmalla tilaisuus ilmoittaa kirjallisesti käräjäoikeudelle oma näkemyksensä hakemuksesta. Vanhempien ollessa asiasta yksimielisiä, ratkaisee käräjäoikeus asian kirjallisesti, kutsumatta vanhempia oikeuteen. (Aaltonen 2015, 26.)

2.2.2 Huoltajuuden vahvistaminen käräjäoikeudessa

Tilanteessa, jossa vanhemmat ovat erimielisiä, voivat he saattaa asian oikeudenkäynnissä ratkaistavaksi. Tällöinkin tuomari pyrkii ensin saamaan huoltajat sopimaan riidan, mutta

mikäli tämä ei onnistu, ratkaisee tuomioistuin asian. (Aaltonen 2015, 28.) Ensiksi vanhemmat kutsutaan valmisteluistuntoon, jossa selvitetään vanhempien vaatimukset, seikat joista heillä on riitaa, sekä mahdollisuutta saada aikaan sovinto. Mikäli sovinto syntyy valmisteluistunnossa, antaa kärjäoikeus sen mukaisen päätöksen ja asian käsittely päättyy. (oikeus.fi 1.)

Mikäli asiaa ei saada valmisteluistunnossa sovittua, jatkuu sen käsittely tuomioistuimessa. Kärjäoikeus voi pyytää sosiaaliviranomaiselta olosuhdeselvitystä. Tällöin vanhempien luokse tehdään kotikäynti ja lapsen mielipide selvitetään. Sosiaaliviranomaisten on mahdollista hankkia tietoja myös muilta viranomaisilta, kuten lastensuojelulta, poliisilta, koululta, päiväkodilta tai terveydenhuollolta. Kun selvitys saapuu kärjäoikeuteen, järjestetään valmisteluistunto sekä pääkäsittely, joiden jälkeen kärjäoikeus antaa asiassa perustellun päätöksensä. (Aaltonen 2015, 30—31.)

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2006 teettämän tutkimuksen mukaan sosiaalitoimen selvitys pyydetään 55 prosentissa kärjäoikeudessa käsiteltävissä huolto- ja tapaamisriidoissa. Selvityksen saaminen kestää keskimäärin kuusi kuukautta, mutta aika voi suurissa yksiköissä olla tätä huomattavastikin pidempi. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2006:224, 46,48.)

Pääkäsittelyssä voidaan kuulla myös todistajia. Kärjäoikeus ratkaisee asian joko heti pääkäsittelyn jälkeen, tai se ilmoittaa osapuolille päätöksenantopäivän. Kärjäoikeus on velvollinen ratkaisemaan asian lapsen edun mukaisesti. Kärjäoikeuden päätöksestä voi valittaa hovioikeuteen. (oikeus.fi 1.)

Oikeudenkäynnin kesto huoltajuus- ja tapaamisriita-asiassa on pitkä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2006 teettämän tutkimuksen mukaan kesto on keskimäärin kahdeksan kuukautta, mutta lähes puolessa tapauksista yli yhdeksän kuukautta. Erityisesti suurissa kärjäoikeuksissa käsittely saattaa kuitenkin kestää noin vuoden. Nopeimmillaan riidat olivat ratkenneet parissa viikossa, mutta pisimmillään riita oli kestänyt yli 2,5 vuotta. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2006:224, 53.) Noin 17 prosentista kärjäoikeuden päätöksistä valitetaan hovioikeuteen, jolloin käsittelyaika on noin kuusi kuukautta, mutta kuitenkin noin neljänneksessä asioita käsittelyaika oli yli yhdeksän kuukautta. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2008:234, 14,99.)

2.2.3 Sovittelu

Lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevia erimielisyyksiä voidaan myös sovittaa. Sovittelun tarkoituksena on auttaa vanhempia löytämään kumpaakin miellyttävä ratkaisu, jonka he molemmat voivat hyväksyä. Huoltoriitoja voidaan sovittaa sekä kunnan sosiaalitoimessa että tuomioistuimissa. Sovittelu toteutetaan keskusteluina joko molempien osapuolien kesken yhdessä tai erikseen. (oikeus.fi 2.) Sovittelua ei voida soveltaa kaikkiin riitoihin. Esteenä sovittelulle on esimerkiksi huoltajien välisen vallan epätasapaino, huoltajien mielenterveys- tai päihdeongelmat, kroonistuneet riidat sekä väkivalta. (Aaltonen 2015, 181—195.)

Huoltoriidan sovittelua voivat pyytää lapsen vanhemmat lapsen asuinpaikan kärjäoikeudesta joko yhdessä tai erikseen. Asia saatetaan vireille joko vapaamuotoisella hakemuksella tai kärjäoikeuksista saatavalla valmiilla hakemuskäytöksellä. Sovittelun aloittaminen edellyttää kuitenkin kummankin vanhemman suostumusta ja tuomioistuin päättää viime kädessä siitä, aloitetaanko sovittelua. Sovittelua voidaan pyytää myös silloin, kun vanhempien välillä on vireillä oikeudenkäynti. (oikeus.fi 2.)

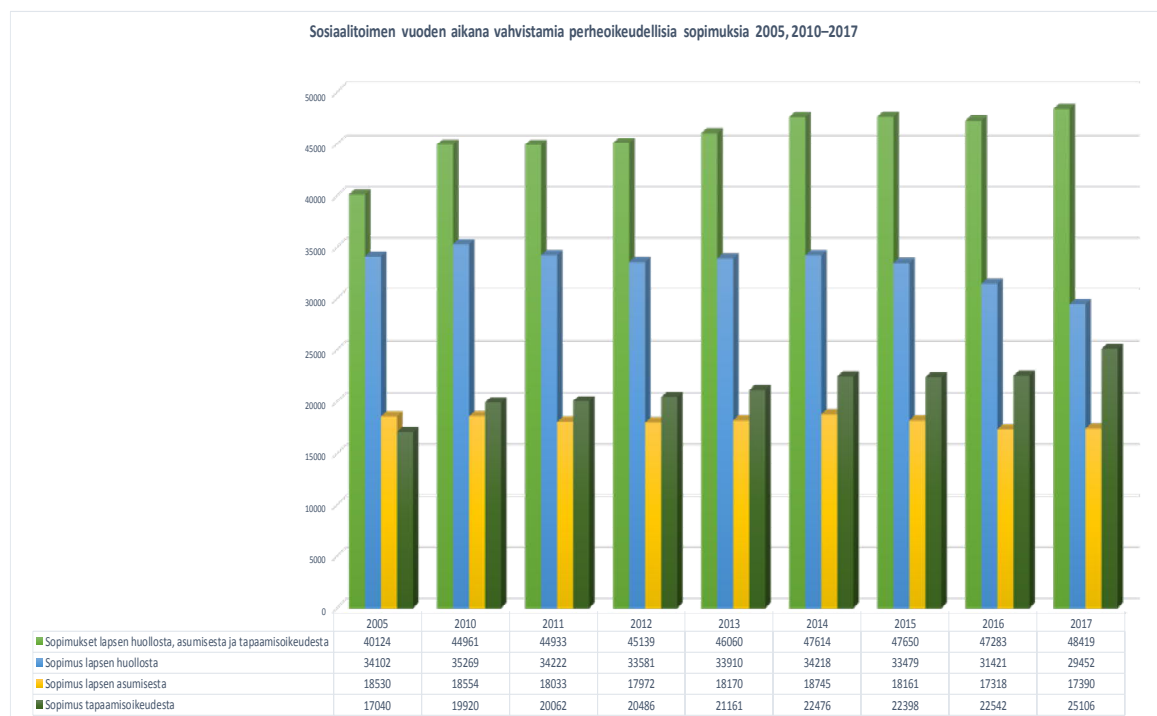
Huoltoriita-asiaa kärjäoikeudessa käsittelevä tuomari voi myös osapuolten pyynnöstä tai suostumuksella siirtää asian sovitteluun omasta aloitteestaan. Kun asia siirretään sovitteluun, jää oikeudenkäynti vireille, mutta ns. lepäämään siksi ajaksi, että sovittelun lopputulos selviää. Samoin käynnissä oleva sosiaalitoimen selvitystyö keskeytetään sovittelun ajaksi. (Aaltonen 2015, 79—80.)

Tuomioistuinkäsittelyssä sovittelijana toimii kärjäoikeuden tuomari. Sovittelija voi olla asian käsittelyn tuomioistuimessa aloittanut tuomari, mutta sen sijaan sovittelijana toiminnut tuomari ei voi enää sovittelun jälkeen käsitellä asiaa oikeudenkäynnissä. (Aaltonen 2015, 90.) Sovittelulain (Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa 2011/394) 5 §:n mukaan sovittelija voi käyttää apunaan asiantuntija-avustajia. Huoltoriita-asioissa asiantuntija-avustajina toimivat yleensä psykologi tai sosiaalityöntekijä (Aaltonen 2015, 98).

Sovittelijaa ja avustajaa sitoo vaitiolovelvollisuus, eivätkä nämä saa paljastaa mitään sovittelun aikana tietoonsa saamiaan tietoja, ellei se jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on

asetettu, anna suostumustaan tai laista muuta määräydy. Lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskeva sovittelussa syntynyt sopimus rinnastetaan tuomioistuimen päätökseen. Sovittelu lopetetaan, kun asiasta syntyy sovinto tai osapuolet ilmoittavat sopineensa asian muuten, toisen osapuolen ilmoittaessa, ettei hän halua sovittelua enää jatkettavan tai sovittelijan todetessa ettei sovinnolle ole edellytyksiä (Sovittelulaki 9§, 10 § ja 13 §.)

Vuonna 2017 Suomessa lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta vahvistettiin 48 419 sopimusta, mikä vastaa 4,5 % 0-17 vuotiaista lapsista. Näistä 29 452 koski lapsen huoltoa, 25 106 tapaamista ja 17 412 asumista. 93 % sovittiin yhteishuollosta, 6 % yksinhuollosta äidille ja vain yhdessä (1) prosentissa yksinhuollosta isälle. 66 % yhteishuoltosopimuksen tehneistä vanhemmista asui yhdessä ja 32 % erillään. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tilastoinut sosiaalitoimen vahvistamia perheoikeudellisia sopimuksia vuonna 2005, sekä vuosina 2010-2017 Kaikkien vahvistettujen sopimusten vuosittainen määrä on kasvanut noin 8000 sopimuksella vuodesta 2005 vuoteen 2017. Sekä lasten huollosta että asumisesta tehtyjen sopimusten määrä on jonkin verran vähentynyt vuodesta 2005 vuoteen 2017, määrän pysyneen kuitenkin suhteellisen vakiona, kuten kuvio 1 näkyy. (SVT 1.)

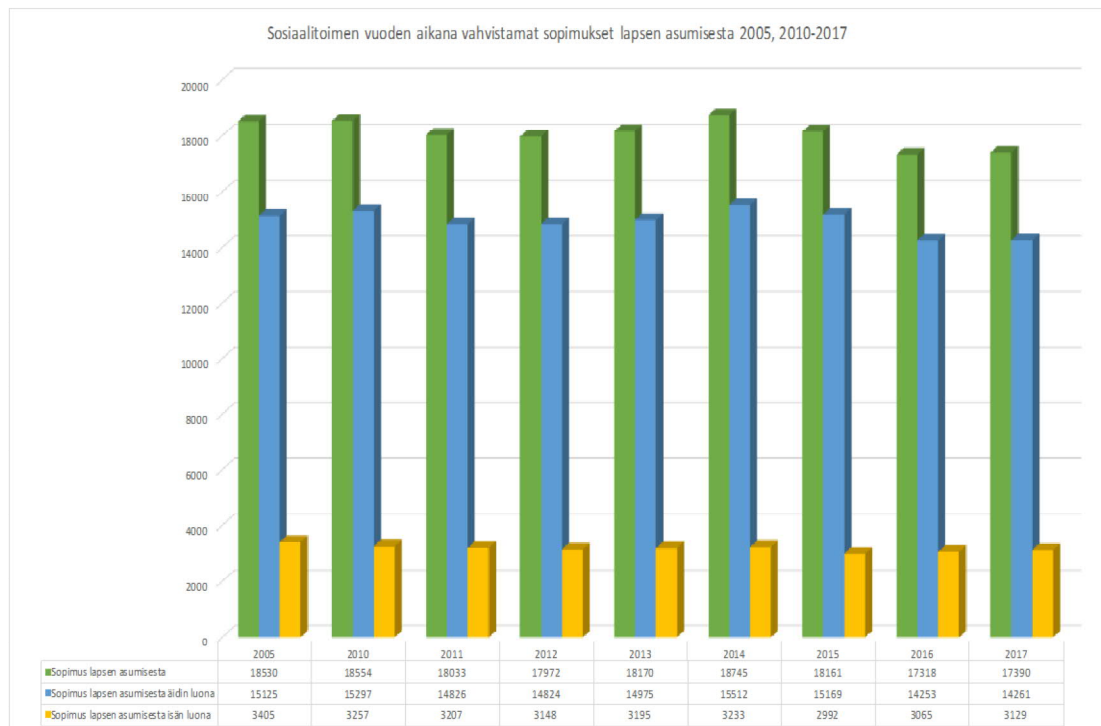

KUVIO 1 Sosiaalitoimen vuoden aikana vahvistamia perheoikeudellisia sopimuksia 2005, 2010-2017

2.3 Lapsen asuinpaikka

Eron jälkeen vanhempien ratkaistavaksi jää missä lapsi asuu. Vanhemmat voivat sopia sosiaalihuollossa tehtävässä lapsen huoltoa koskevassa sopimuksessa lapsen asuinpaikan, mutta mikäli he eivät pääse keskenään sopuun, ratkaistaan asia tuomioistuimessa. Lapsen etu on keskiössä lapsen asuinpaikasta päätettäessä. Sosiaalitoimen vahvistamissa huoltosopimuksissa noin 80 % tapauksista lapsi määrätään asumaan äidille, kun käräjäoikeuden ratkaisemissa tapauksissa joka kolmannessa lapsi on määrätty asumaan isälle. Useasti tuomioistuin määrää ns. Status quo –periaatteen mukaisesti lapsen asumaan sen vanhemman luon, jonka luokse lapsi on jäänyt erotilanteessa. Status quo –periaatteella viitataan vakiintuneisiin olosuhteisiin. Oikeuskäytännössä lapset määrätään yleensä asumaan sisarustensa kanssa saman vanhemman luokse. (Häkkänen-Nyholm & Nyholm 2015, 148.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tilastoinut sosiaalitoimen vuosittain vahvistamia sopimuksia lapsen asuinpaikasta vuonna 2005 sekä 2010-2017. Sopimusten määrä on pysynyt suhteellisen vakiona koko tämän ajan, samoin se onko sopimuksella vahvistettu asuminen äidin vai isän luona. Sopimusten määrän kehitys on kuvattu kuviossa 2. (SVT 1.)

KUVIO 2 Sosiaalitoimen vuoden aikana vahvistamat sopimukset lapsen asumisesta 2005, 2010-2017

Lapsi voi olla kirjoilla vain yhdessä osoitteessa, mutta vanhemmat voivat halutessaan vaihtaa lapsen kirjat huoltajalta toiselle kahden vuoden välein. Tämä edellyttää, että huoltajat asuvat lähellä toisiaan, eikä tästä aiheudu haittaa kouluikäisen lapsen koulunkäynnille. Lapsen väestörekisteriin merkitty osoite määrittää lapsen koulupaikan. (Häkkänen-Nyholm & Nyholm 2015, 146.)

Mikäli lapsen asuinpaikka tulee ratkaistavaksi tuomioistuimessa, annetaan painoarvo lapsen ja huoltajan välisen suhteen laadulle ja kiinteydelle. Tällöin pohditaan sitä, kuinka lapsi tukeutuu vanhempaan, kertoo tälle huolistaan, ajatuksistaan ja tarpeistaan, sekä miten hän kokee saavansa huoltajalta kiintymystä, huolenpitoa, myötätuntoa ja ymmärrystä. Edellä esitetyn lisäksi tarkastellaan myös vanhempien asuinolosuhteita, mutta myös näiden kykyä huolehtia lapsen jokapäiväisistä tarpeista, kuten ruokailusta, vaatetuksesta, levestä sekä koulunkäyntiin liittyvistä asioista. (Häkkänen-Nyholm & Nyholm 2015, 146—147.)

Myös vanhempien kykyä tukea lapsen myönteistä suhdetta kumpaankin vanhempaan sekä muihin läheisiin sukulaisiin arvioidaan tuomioistuin käsittelyn yhteydessä. Mikäli vanhempi pyrkii estämään lapsen yhteydenpidon toiseen vanhempaan, voidaan sen katsoa häiritsevän myös lapsen yhteydenpitoa esimerkiksi isovanhempiin ja muihin sukulaisiin, minkä ei katsota osoittavan hyvää soveltuvuutta lähivanhemmaksi. (Häkkänen-Nyholm & Nyholm 2015, 148.)

2.4 Tapaamisoikeus

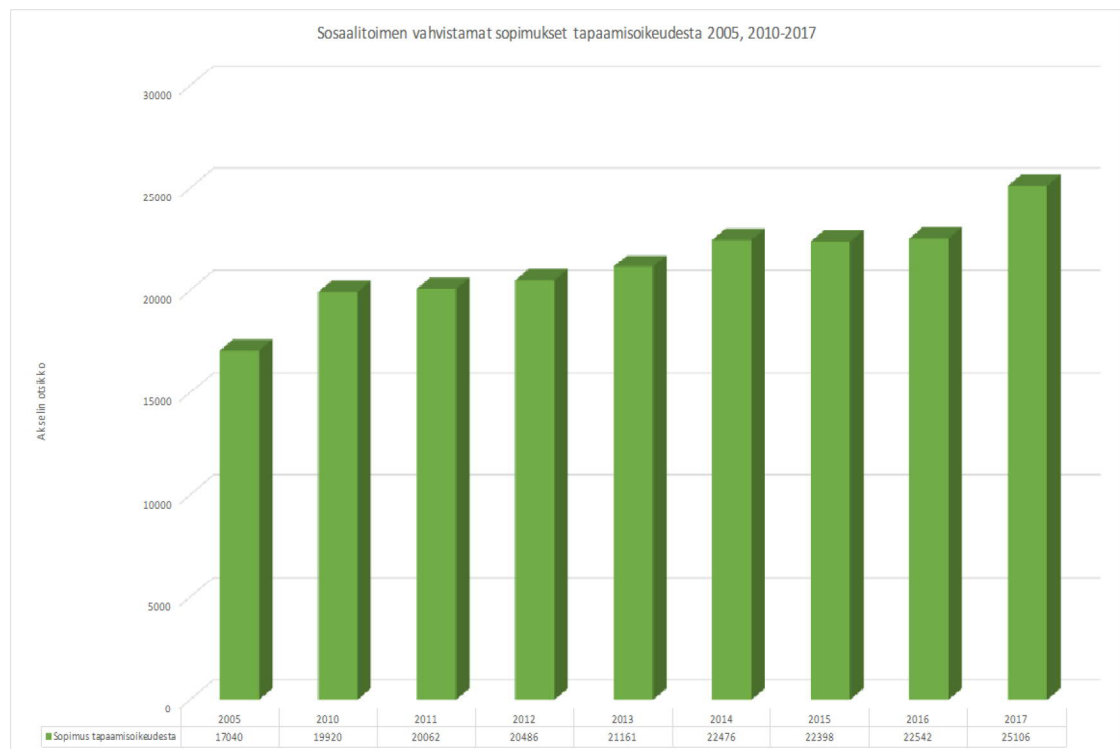
Lapsella on lähtökohtainen, lakiin perustuva, oikeus tavata sitä vanhempaa, jonka luona ei asu (Lapsenhuoltolaki 2 §). Lähtökohtana ei siis ole etävanhemman oikeus tavata lasta, vaan nimenomaisesti lapsen oikeus ylläpitää ja edistää turvallista ja tasapainoista suhdetta kumpaankin vanhempaansa. Erilaisia tapaamisoikeuden vaihtoehtoja pohtiessaan vanhempien on pyrittävä löytämään ratkaisu, joka parhaiten takaa lapsenhuoltolain 1 §:ssä tarkoitetun lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tämän yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. (Peuralahti 2012, 25.)

Nykyinen lapsenhuoltolaki mahdollistaa tapaamisoikeuden vahvistamisen ainoastaan lapsen ja vanhemman välille. Hallituksen esityksessä HE 88/2018 vp lakiin ehdotetaan

säännöstä, jonka mukaan tapaamisoikeus voitaisiin sitovasti vahvistaa myös lapsen ja jonkun muun hänelle erityisen tärkeän henkilön välille. Ehdotuksen mukaan erityisten tärkeänä henkilönä pidettäisiin sellaista henkilöä, johon lapsella on erityisen läheinen, lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava vakiintunut suhde. Tällainen suhde voi muodostua vaikkapa samassa taloudessa asuneeseen isovanhempaan tai vanhemman entiseen puolisoon. (HE 88/2018 vp, esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset, jakso 2.2.2.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tilastoinut sosiaalitoimen vuosittain vahvistamia sopimuksia lapsen tapaamisoikeudesta vuonna 2005 sekä 2010-2017. Sopimusten määrä on kasvanut tasaisesti vuosittain, kuten kuviosta 3 näkyy. Vuonna 2017 määrä oli 26015, kun se vuonna 2005 oli vain 17 040. (SVT 1.)

KUVIO3 Sosiaalitoimen vahvistamat sopimukset tapaamisoikeudesta 2005, 2010-2017

Laista ei löydy säännöstä tapaamisoikeuden laajuudesta tai sisällöstä, vaan tapaamisoikeuden tarkoituksena on ennen kaikkea turvata lapsen oikeus pitää yhteyttä toiseen vanhempansa, jonka luona hän ei asu. Siitäkin huolimatta, ettei tapaamisoikeuden laajuutta tai sisältöä ole lainsäädännössä säännelty, tulisi näistä sopia melko tarkasti. Tämä on tärkeää siksi, että jos on sovittu ainoastaan annettavan toiselle vanhemmalle vapaa tai erik-

seen sovittava tapaamisoikeus, on tällainen sopimus liian epämääräinen pakkotäytäntöönpanon perusteeksi tilanteessa, jossa vanhemmille tulee riitaa tapaamisoikeuden toteuttamisesta. (Peuralahti 2012, 32—33.)

Suomessa on vakiintunut käyttöön ns. tapaamisoikeuden perusmalli, jossa lapselle vahvistetaan oikeus tavata muualla asuvaa vanhempaansa joka toinen viikonloppu ja tiettyinä vuorottelevina juhlapyhinä. Näiden lisäksi myös pidempi yhtäjaksoinen oleskelu lomaaikana on mahdollinen. Perusmallia voidaan laajentaa esimerkiksi siten, että tapaamisviikonloppuja pidennetään alkavaksi jo vaikkapa torstaina ja tapaamisia voi olla myös tiettyinä arki-iltoina. (Peuralahti 2012, 40—42.)

Tapaamisoikeuteen voidaan liittää erilaisia ehtoja, kuten esimerkiksi tapaamisoikeuden laajeneminen asteittain lapsen kasvaessa tai tapaamisoikeuden toteutuminen ulkomailla. Kirjata voidaan myös se, kuinka menetellään tilanteissa, joissa tapaaminen peruuntuu lapsen sairastumisen tai muun syyn vuoksi. Näiden lisäksi on kuitenkin tapaamisoikeuteen liitetty ehtoja muun muassa siitä, että isovanhemmat tai muut sukulaiset eivät saa olla läsnä tapaamisissa tai ettei lapsen kanssa saa tapaamisen aikana käydä moottoripyöräkerhon tiloissa. (Peuralahti 2012 45—47.)

Mikäli lapsen tapaamisesta on laadittu vahvistettu sopimus, tulee kummankin vanhemman noudattaa sopimusta ja heillä molemmilla on vastuu tapaamisoikeuden toteutumisesta. Tämä tarkoittaa, että lähivanhemman tulee sallia lapsen ja tapaamisvanhemman väliset tapaamiset. Yhtä lailla tapaamisvanhemman tulee huolehtia lapsen palauttamisesta lähivanhemmalle tai sallia lapsen nouto tapaamisen ja luonapidon päättyessä. Näiden velvollisuuksien rikkomisesta voidaan asettaa uhkasakko. Uhkasakkoa ei kuitenkaan voida asettaa tapaajavanhemmalle tapaamisten laiminlyönnistä. (Peuralahti 2012, 50—51.)

Lähivanhempi on lähtökohtaisesti velvollinen sallimaan lapsen ja toisen vanhemman väliset tapaamiset sopimuksessa tai päätöksessä määritetyillä tavoilla. Lähivanhempi on kuitenkin myös vastuussa lapsen turvallisuudesta, mikä sallii tämän olla luovuttamatta lasta mikäli tapaajavanhempi on esimerkiksi päihtynyt, psyykkisesti epävakaa tilassa, tai lapsen turvallisuus olisi muutoin uhattuna. Tällaisessa tilanteessa on hyvä kutsua paikalle puolueeton henkilö, joka voi tarvittaessa toimia todistajana tapaajavanhemman syyttäessä lähivanhempaa tapaamisen turhasta estämisestä. Lasta ei myöskään voida pakottaa

tapaamiseen, mikäli tämä on riittävänä päätöskykyinen ja kieltäytyy tapaamasta tapaajavanhempaa. Tilanteessa, jossa lapsi kieltäytyy toistuvasti tapaamasta tapaajavanhempaa, tulisi selvittää perusteellisesti kieltäytymisen taustalla olevat syyt ja pohtia onko tarpeen lopettaa tapaamiset joko väliaikaisesti tai kokonaan. (Peuralahti 2012, 50—53.)

Lapsen ja tapaajavanhemman väliset tapaamiset voidaan järjestää myös valvotusti. Valvotussa tapaamisessa valvoja on läsnä ja näkö- ja kuuloetäisyydellä lapsesta koko tapaamisen ajan. Valvotut tapaamiset tulevat kyseeseen sellaisessa tilanteessa, jossa tapaajavanhemman olosuhteet ovat sellaiset, että kahdenkeskinen tapaaminen ilman valvontaa aiheuttaisi vaaraa lapsen turvallisuudelle. Myös lähivanhemman lähestymiskielto tapaajavanhempaa kohtaan voi olla perusteena valvotulle tapaamiselle. Taustalla voi olla niin tapaajavanhemman päihde- tai mielenterveysongelma tai tämän lapsen aiemmin kohdistama väkivalta tai epäily siitä, kuin tämän asuinolosuhteetkin. Ensi- ja turvakotien liiton selvityksestä vuodelta 2003 käy ilmi, että valvottujen tapaamisten syynä 27 % tapauksista oli tapaajavanhemman päihdeongelma, 14 % huoli lähivanhempaan kohdistuvasta väkivallasta ja 13 % tapaajavanhemman mielenterveysongelma. Valvotut tapaamiset määrätään tuomioistuimen päätöksellä. (Peuralahti2012, 126—127.)

Valvottujen tapaamisten lisäksi lapsen ja tapaajavanhemman väliset tapaamiset voidaan järjestää myös tuetusti. Tuettu tapaaminen on valvottua tapaamista lievempi muoto, jossa tukihenkilön ei tarvitse olla koko ajan läsnä, mutta on tarvittaessa käytettävissä. Tuettu tapaaminen on mahdollista järjestää myös ulkotiloissa, mikä ei valvotuissa tapaamisissa ole mahdollista. (Häkkänen-Nyholm & Nyholm 2015, 171). Tuetun tapaamisen tarkoituksena on varmistaa tapaamisen sujuminen sekä lapsen edun että sopimuksen mukaisesti. Ensi- ja turvakotien liiton 2.11.2018 julkaiseman tiedotteen mukaan kuluvana vuonna on liiton jäsenyhdistysten 16 ylläpitämässä tapaamispaikassa toteutunut 2553 valvottua tapaamista ja 2748 tuettua tapaamista. (Ensi- ja turvakotien liitto.)

Tapaamisoikeus voidaan myös poistaa kokonaan, mikäli tapaamisten katsotaan olevan lapsen kasvun ja kehityksen kannalta haitallisia. Helsingin hovioikeus antoi 18.4.2018 (päätos nro 453, dnro S18/59) ratkaisun asiassa, jossa haettiin muutosta Helsingin käräjäoikeuden päätökseen 15.11.2017 nro 55672 lapsen tapaamisoikeuden poistamisesta. Helsingin käräjäoikeus oli äidin vaatimuksesta poistanut lapsen tapaamisoikeuden isäänsä kohtaan. Lapsen äiti oli yksinhuoltaja ja lapselle oli Helsingin käräjäoikeuden ja

Helsingin hovioikeuden käsittelyissä 2010 ja 2011 määrätty isän kanssa valvotut tapaamiset, koska isällä ei ollut Suomessa oleskelulupaa. 2.4.2014 Helsingin hovioikeus vahvisti lapselle oikeuden tavata isää valvotusti kaksi tuntia kerrallaan, kerran kahdessa tai kolmessa viikossa.

Lapsen isä oli huhtikuussa 2016 saapunut tapaamiseen veitsen kanssa, minkä jälkeen äiti ei enää tuonut lasta tapaamisiin vedoten siihen, että lapsi oli alkanut pelätä isäänsä eikä enää halunnut tavata tätä edes valvotusti. Isä tuomittiin tapahtumasta vankeusrangaistukseen.

Marraskuussa 2016 vireille tulleella hakemuksella isä vaati Helsingin kärjäoikeudelta lapselle oikeutta tavata isäänsä ensin valvotusti (enintään kuusi kertaa) ja tämän jälkeen ilman valvontaa. Kärjäoikeus ratkaisi asian 15.11.2017 ja muutti Helsingin hovioikeuden 2.4.2014 antamaa päätöstä siten, ettei lapselle vahvisteta lainkaan tapaamisoikeutta isän kanssa. Isä valitti kärjäoikeuden päätöksestä Helsingin hovioikeuteen vaatien kärjäoikeuden päätöksen kumoamista. Isä perusteli vaatimustaan sillä, että hän koki tapaamiset lapsen edun mukaisiksi ja isän poissulkemisella lapsen elämästä olisi todennäköisesti erittäin haitallisia seurauksia. Sosiaalilautakunta oli tuomioistuimen pyynnöstä antanut kärjäoikeudelle olosuhdeselvityksen, jonka laatimisen yhteydessä tehtyihin havaintoihin ei isän mukaan voitu perustaa päätöstä. Isä vetosi siihen, että lapsi oli selvityksen laatimisen aikana ollut äitinsä johdateltavissa eikä ollut olosuhdeselvityksen yhteydessä ilmaissut mielipidettään niin voimakkaasti, että se riittäisi perusteeksi tapaamisoikeuden poistamiseen. Isä vetosi myös siihen, että tuli hyvin toimeen lapsen kanssa, eikä ollut koskaan käyttäytynyt väkivaltaisesti tätä, tai tämän äitiä, kohtaan. Isä oli hakenut oleskelulupaa suomeen, hän oli työllistymässä, hänellä ei ollut avoimia rikosasioita ja hänen terveytensä oli kunnossa.

Äiti antoi valitukseen vastauksen vaatien valituksen hylkäämistä. Äidin mukaan lapsella oli perusteltu syy pelätä isäänsä ja äiti toi vastauksessaan esille sen, että lapsi on kieltäytynyt tapaamasta isää. Isän saapuminen tapaamiseen veitsen kanssa huhtikuussa 2016 aiheutti lapselle vakavan pelkotilan. Isän saama rikostuomio osoitti äidin mukaan isällä olevan impulssikontrollivaikeuksia ja koki velvollisuudekseen suojella lasta isän mielialapurkauksilta. Tapaamisissa oli ollut myös pitkiä taukoja, joista oli aiheutunut lapselle suuria pettymyksiä ja arvottomuuden tunnetta. Näin ollen äiti katsoi, etteivät lapsen ja isän tapaamiset olleet lapsen edun mukaisia.

Helsingin hovioikeus hylkäsi isän valituksen ja katsoi ettei kärjäoikeuden päätöstä tapaamisoikeuden poistamisesta ole aihetta muuttaa. Hovioikeus perusteli ratkaisuaan sillä, että lapsenhuoltolain 12 §:n mukaan tuomioistuimen päätöstä tapaamisoikeudesta voidaan muuttaa, mikäli olosuhteet päätöksen antamisen jälkeen ovat muuttuneet tai muuttamiseen on muuten aihetta. Hovioikeus katsoi olosuhteiden muuttuneen, kun lapsen ja isän tapaamiset olivat loppuneet. Tapaamisoikeutta koskevan päätöksen muuttamisen edellytyksiä tulee harkita tapaamisoikeutta koskevien lapsenhuoltolain yleisten säännösten pohjalta. Säännösten mukaan lapsen huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Tapaamisoikeuden tarkoitus on turvata lapsen oikeus pitää yhteyttä ja tavata sitä vanhempansa jonka luona ei asu. Hovioikeus käytti osana perusteluaan korkeimman oikeuden ratkaisua 2007:71, jonka mukaan lapsen edun mukaista ei aina ole tavata sitä vanhempaa, jonka luona ei asu. Mikäli esimerkiksi tapaavan vanhemman olosuhteiden tai käyttäytymisen vuoksi on riskinä, että tämä vahingoittaa lasta tai tapaamisesta olisi muunlaista vaaraa lapsen tasapainoiselle kehitykselle, eivät tapaamiset ole lapsen edun mukaisia. Hovioikeus katsoi isän käytöksen tapaamisessa huhtikuussa 2016 vahingolliseksi lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. Hovioikeus antoi painoarvoa myös sille, että tapaamisten epäsäännöllisyys ja niiden enakoimattomuus olivat heikentäneet lapsen luottamusta isäänsä kohtaan siten, että tapaamisoikeus on lapsen edun vastainen.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 2 § mukaan tapaamisoikeutta ei voida viranomaistoimin panna täytäntöön lapsen täytettyä 12 vuotta. Lapsi oli hovioikeuden käsittelyn aikana 12 vuotias ja hovioikeus katsoi, ettei lasta voida pakottaa tapaamisiin isänsä kanssa.

2.5 Lapsen kuuleminen

Lapsella on lähtökohtainen oikeus tulla kuulluksi häntä koskevista asioista päätettäessä. Lapsi ei kuitenkaan voi näitä päätöksiä tehdä. Lapsen mielipide pyritään huoltoriitojen yhteydessä saamaan kuuluviin tämän ikä- ja kehitystaso huomioiden. Ensisijainen keino lapsen mielipiteen kuulemiseksi on olosuhdeselvitys. Suomessa on pidetty kahtatoista ikävuotta sellaisena ikänä, jolloin lapsi olisi tarpeeksi kypsä ilmaisemaan mielipiteensä

pätevästi. (Häkkänen-Nyholm & Nyholm 2015, 198—199). Lapsen huoltoa ja tapaamis-oikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 2 § mukaan tapaamis-oikeutta ei voida vastoin lapsen tahtoa viranomaistoimin panna täytäntöön lapsen täytettyä 12 vuotta.

Lapsen asumisesta päätettäessä on Suomessa pidetty kahdentoista vuoden ikää sellaisena, että lapsi on tarpeeksi kypsä vaikuttamaan asioistaan päättämiseen. Korkein oikeus on kuitenkin linjannut, että edes lähes täysi-ikäisellä lapsella ei ole oikeutta määrätä omaa asuinpaikkaansa. Mikäli teini-ikäinen lapsi haluaa muuttaa asumaan toisen vanhemman luokse, mutta vanhempi jonka luona tämä asuu, vastustaa tätä, on tuomioistuimelle tehtävä uusi hakemus asian ratkaisemiseksi. Tällöinkään tuomioistuin ei välttämättä määrää lapsen asuinpaikkaa muutettavaksi, ellei muutoksen katsota olevan lapsen edun mukainen. (Häkkänen-Nyholm & Nyholm 2015, 198—199.)

Hallituksen esityksessä 88/2018 vp ehdotetaan lapsenhuoltolakiin muutoksia, joiden tarkoituksena on parantaa lapsen oikeutta tulla kuulluksi ja osallistua itseään koskevien asioiden käsittelyyn. Esityksen tavoitteena on vahvistaa huoltajien velvollisuutta lapsen mielipiteen selvittämiseksi ja huomioimiseksi. Esityksessä täsmennettäisiin lisäksi lastenvalvojan velvollisuutta varmistaa ennen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta vahvistettavaa sopimusta, että vanhemmat ovat selvittäneet ja huomioineet lapsen mielipiteen. Tuomioistuinkäsittelyn osalta lapsen mielipiteen selvittämistä esitetään säädettäväksi laissa nykyistä yksityiskohtaisemmin ja esityksen mukaan lapsen mielipide olisi selvitettävä myös riidattomissa asioissa. Tuomioistuimen tulisi varmistaa, että vanhemmat ovat kuulleet ja huomioineet lapsen mielipiteen. Riitaisissa asioissa lapsen mielipide selvitettäisiin sosiaalilautakunnalta pyydettävän olosuhdeselvityksen yhteydessä, ja esityksen mukaan siihen ei tarvitsisi enää olla nykyiseen tapaan painavia syitä. Mielipide tulisi esityksen mukaan selvittää lasta henkilökohtaisesti kuulemalla. Lasta voitaisiin sosiaalitoimen yhteydessä tapahtuvan kuulemisen lisäksi, tai sen sijasta kuulla myös tuomioistuimessa. Kuulemisen edellytyksenä olisi kuitenkin, että se on asian ratkaisemisen kannalta tarpeen, ja että lapsi suostuu siihen, tai pyytää sitä. Lasta voitaisiin kuulla tuomioistuimessa lähtökohtaisesti iästä riippumatta, mutta alle 12-vuotiasta voitaisiin kuulla vain, ellei kuulemisesta ole lapselle merkittävää haittaa, ja kuuleminen on asian ratkaisemiseksi välttämätöntä. Esityksen mukaan tuomioistuin voisi myös lasta kuullessaan käyttää apuna asiantuntija-avustajaa, jonka tehtävänä olisi myötävaikuttaa siihen, että lapsen kuuleminen

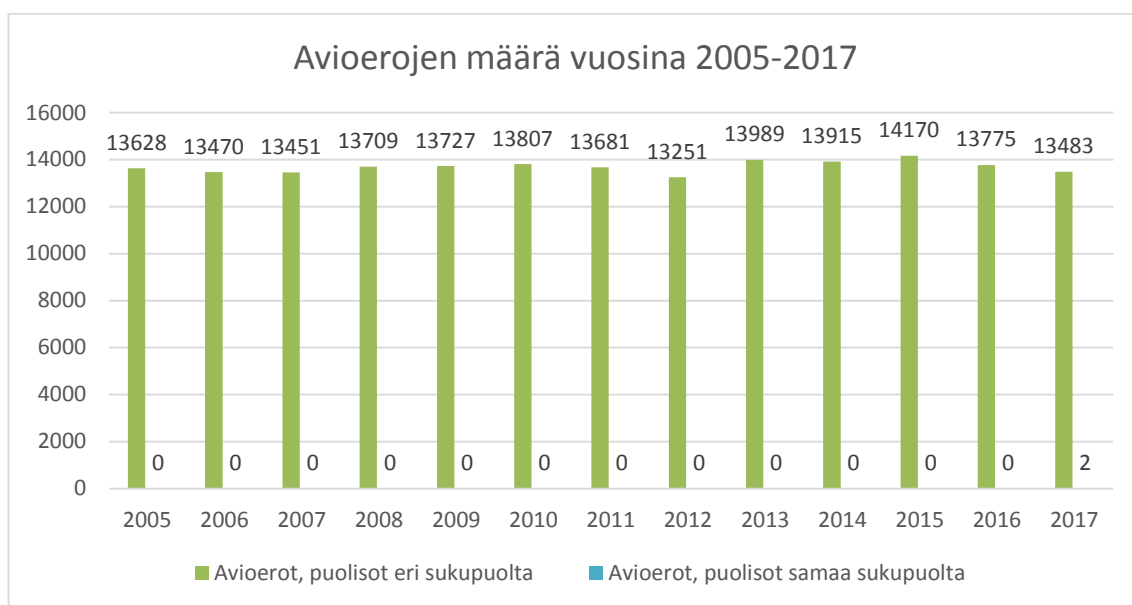
tapahtuu lapsiystävällisesti. Asiantuntija-avustaja voisi myös antaa tuomarille ohjeita lapsen kohtaamiseen. (HE 88/2018 vp, esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset, jakso 2.2.3.)

Esityksen mukaan sosiaalitoimen olosuhdeselvityksen tekijä voitaisiin kutsua tuomioistuimeen suulliseen käsittelyyn kuultavaksi. Nykyisen käytännön mukaan selvityksen tekijä osallistuu käsittelyyn todistajana, mutta esityksen mukaan tämän rooli olisi jatkossa olla kuultavana. Tämän tavoitteena on korostaa selvityksen tekijän puolueettomuutta, sekä roolia lapsen edun valvomisen näkökulmasta. Selvityksen tekijä on velvollinen ohjaamaan perheen sosiaalihuoltolain mukaisiin tukipalveluihin, joista yhtenä muotona olisi tukihenkilön nimeäminen. Tukihenkilön tehtävänä olisi tukea lasta oikeudenkäyntivaiheessa, mutta myös kokonaisvaltaisesti erotilanteessa.

3 HUOLTORIIDAT

3.1 Huoltoriitojen määrä vuositasolla

Suomessa solmitaan vuosittain noin 25 000-33 000 avioliittoa. Vuonna 2017 solmittiin 25 988 avioliittoa, jossa puoliset olivat eri sukupuolta. Avioliittolaki (1929/234) muuttui 1.3.2017 siten, että myös samaa sukupuolta olevat voivat solmia avioliiton. Rekisteröidyssä parisuhteessa olevat voivat maistraatille tehtävällä ilmoituksella muuttaa parisuhteensa avioliitoksi. Rekisteröity parisuhde jatkuu avioliittona siitä päivästä, jona maistraatti on saanut ilmoituksen. Vuonna 2017 solmittiin 554 avioliittoa, joissa puoliset olivat samaa sukupuolta. Avioeroja tuomitaan vuosittain noin 13 000-14 000. Vuonna 2017 tuomittiin 13 483 eri sukupuolta olevien avioeroa ja kaksi samaa sukupuolta olevien avioeroa. Kuten kuvioista 4 on nähtävissä, avioerojen määrä on viimeisen 12 vuoden aikana pysytellyt hyvinkin samanlaisena (SVT 2.).

KUVIO 4 Avioerojen määrä vuosina 2005-2017

Avioerojen lisäksi vuosittain tapahtuu paljon avioeroja, joita ei tilastoida. Erot ovat yleisimpiä perheissä, joissa on 2-4 vuotiaita lapsia ja vuosittain vanhempiensa eron kokee noin 30 000 lasta. Pääsääntöisesti lapset selviävät erosta hyvin. Selviytymistä edesauttaa se, jos vanhemmat pystyvät yhteistyössä ja sovussa päättämään lasta koskevista asioista, ja ymmärtävät kummankin vanhemman merkityksen lapelle. Pahimmillaan lapsen huoltajuudesta käydään kuitenkin taistelua tuomioistuimessa aina lapsen täysi-ikäisyyteen

saakka. Huolto- ja elatusriitoja voi syntyä vielä useita vuosia eron jälkeen vanhempien elämässä tapahtuvien muutosten johdosta. Tällaisia muutoksia ovat muun muassa muutto toiselle paikkakunnalle tai uusi parisuhde. (Aaltonen 2015, 23—25.)

Huoltoriitojen määrä tuomioistuimissa lisääntyi voimakkaasti vuosina 1995-2005, jonka jälkeen niiden määrä on pysynyt melko vakaana. Vuonna 2005 kärjäoikeuksissa käsiteltiin noin 3900 ja vuonna 2006 noin 3600 lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevaa asiaa, mikä on noin 9-10 % kaikista huolto- ja tapaamisasioista. Riitaisia huolto- ja tapaamisasioita käsitellään kärjäoikeuksissa arviolta noin 2000 vuodessa. (Aaltonen 2015, 28—29.)

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2008 teettämän tutkimuksen mukaan vanhemmat pääsevät oikeudenkäynnin aikana sopuun 49 % tapauksissa. Selvityksen mukaan kärjäoikeuksien huolto- ja tapaamisriidoista 44 % on ensiriitoja, eli vanhempien välisiä erimielisyyksiä käsitellään tuomioistuimessa ensimmäistä kertaa ja näin ollen yli puolessa tapauksista on kyse uusintariidasta. Uusintariidoissa 44 % on kyse aiemman huoltoratkaisun muuttamisesta ja 12 % tapaamisratkaisun muuttamisesta. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2008:234, 11, 19.)

3.2 Lähestymis- ja turvakielto

Aina joskus eron taustalla, tai sen seurauksena, on väkivaltaa tai uhkailua. Tällöin toisella huoltajalla ja/tai lapsilla voi olla lähestymiskielto tai turvakielto. Perustuslain (1999/731) 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, ja edelleen saman lain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu.

Lähestymiskieltolain (Laki lähestymiskiellosta 1998/898) mukaan, kun henkilöllä on perusteltu syy olettaa henkensä, terveytensä, vapautensa tai rauhansa olevan uhattuna, voi hän hakea lähestymiskieltoa ja sellainen voidaan määrätä, mikäli on perusteltu syy olettaa, että henkilö, jota vastaan lähestymiskieltoa haetaan, tulisi tekemään em. seikkoihin kohdistuvan rikoksen, tai muutoin häiritsemään uhatuksi itsensä tuntevaa henkilöä. Lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiä arvioitaessa tulee huomioida asianosaisten olosuhteet, jo tapahtuneen rikoksen tai häirinnän laatu ja toistuvuus, sekä todennäköisyys

häirinnän jatkumiseen tai rikoksen tekemiseen. Lähestymiskielto on voimassa enintään vuoden, ja se voidaan uudistaa, jolloin se voidaan määrätä enintään kahdeksi vuodeksi. (Lähestymiskieltolaki 1—2 § ja 7 §.)

Myös samassa taloudessa vakituisesti asuva henkilö voidaan määrätä lähestymiskieltoon, jolloin puhutaan perheen sisäisestä lähestymiskiellosta. Perheen sisäinen lähestymiskielto koskee ainoastaan henkeen ja terveyteen kohdistuvaa uhkaa. Kielto ei myöskään saa olla kohtuuton, kun otetaan huomioon uhan vakavuus. Perheen sisäinen lähestymiskielto nimittäin tarkoittaa sitä, että kieltoon määrätyn henkilön on poistuttava perheen asunnosta. Perheen sisäisessä lähestymiskiellossa tulee näin ollen yksilöidä asunto, josta kieltoon määrätyn tulee poistua ja määrätään miten kieltoon määrätty henkilö saa haltuunsa tarpeelliset henkilökohtaiset tavaransa. Tarvittaessa ratkaisuun liitetään kieltoon määrätylle henkilölle ohjeet siitä, mistä tämä voi saada apua asumisensa järjestämiseksi kiellon voimassaoloaikana. Perheen sisäinen lähestymiskielto on voimassa enintään kolme kuukautta. (Lähestymiskieltolaki 2—3 § ja 7—8 §.)

Lähestymiskieltoon määrätty henkilö ei saa tavata suojattavaa henkilöä, eikä muutoin ottaa, tai yrittää ottaa, häneen yhteyttä. Kielto ei kuitenkaan koske ilmeisen tarpeellisia yhteydenottoja, joilla on asiallinen peruste. Tapaamis- ja yhteydenottokiellon lisäksi myös suojattavan henkilön seuraaminen ja tarkkaileminen ovat kiellettyjä. Lähestymiskielto voidaan määrätä laajennettuna koskemaan myös suojeltavan henkilön oleskelua vakituisen asunnon, loma-asunnon, työpaikan tai erikseen määritellyn, näihin rinnastettavan, olinpaikan läheisyydessä. Laajennettu lähestymiskielto tulee kyseeseen silloin, jos on syytä olettaa, ettei lähestymiskielto ole riittävä rikoksen uhan tai muun häirinnän torjumiseksi. (Lähestymiskieltolaki 3 §.)

Lähestymiskiellon määrää sen kunnan käräjäoikeus, jossa lähestymiskiellolla suojattavan henkilön kotipaikka on, tai jossa lähestymiskielto tulisi pääasiallisesti sovellettavaksi. Mikäli henkilö, jota vastaan lähestymiskieltoa haetaan, on epäiltynä sellaisesta rikoksesta, jolla on merkitystä myös lähestymiskieltoasiaa ratkaistaessa, päättää lähestymiskiellosta rikosasiassa toimivaltainen tuomioistuim. Hakemus lähestymiskiellosta käsitellään käräjäoikeudessa kiireellisenä, ja asia voidaan ratkaista vaikka kieltoon vaadittu henkilö ei olisi paikalla, mikäli hänen läsnäolonsa ei ole asian selvittämiseksi tarpeen. Lähestymiskieltoa voi hakea joko itsensä uhatuksi tai häirityksi tunteva henkilö, syyttäjä, tai poliisi- tai sosiaaliviranomainen joko suullisesti tai kirjallisesti. Lähestymiskieltoa koskeva

pyyntö tulee antaa tiedoksi kieltoon määrättäväksi vaaditulle ja myös sille jonka suojaamiseksi kieltoa haetaan, mikäli tämä itse ei ole hakijana. Lähetyskieltoa hakiessa kerrotaan millaisesta häirinnästä tai uhasta on kyse, ketä vastaan lähestymiskieltoa haetaan, onko todennäköistä että häirintä ja uhkailu jatkuvat tulevaisuudessa, sekä onko asialla todistajia. Lähestymiskielto astuu voimaan, kun käräjäoikeus tekee päätöksen sen määrittämisestä. Päätökseen tulee kirjata myös kiellon päättymisajankohta. Poliisilla sekä syyttäjä- tai sosiaaliviranomaisella on läsnäolo- ja puheoikeus asian käsittelyssä vaikka ao. viranomainen ei itse ole lähestymiskiellon hakijana. (Lähestymiskieltolaki 4—7 §.)

Lähestymiskielto voidaan määrätä myös väliaikaisena, jolloin siitä voi päättää joko poliisi tai tuomioistuin. Väliaikainen lähestymiskielto voidaan määrätä, mikäli se katsotaan henkilön terveyden tai hengen kannalta välttämättömäksi, tai mikäli on ilmeistä, että uhattu henkilö ei itse uskaltaisi hakea lähestymiskieltoa. Poliisin määräämä väliaikainen lähestymiskielto tulee saattaa viimeistään kolmen vuorokauden kuluessa käräjäoikeuden päättäväksi ja käräjäoikeuden tulee ottaa asia käsiteltäväksi seitsemän vuorokauden kuluessa saapumisesta. (Lähestymiskieltolaki 11—12 §.)

Väestötietojärjestelmästä ja väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain (2009/661) 36 §:n mukaan sille, jolla on perusteltu ja ilmeinen syy epäillä oman tai perheensä terveyden tai turvallisuuden olevan uhattuna, voidaan hakemuksesta tallentaa turvakielto. Se, jota asia koskee tai hänen laillinen edustajansa, hakee turvakieltoa maistraatilta kirjallisesti tai muulla todistettavalla tavalla. Turvakielto voi ensimmäisellä kerralla olla voimassa enintään viisi vuotta ja sen voimassaoloa voidaan tämän jälkeen jatkaa kaksi vuotta kerrallaan. Erityisestä syystä turvakielto voi olla voimassa toistaiseksi. Turvakiellon kohteena olevan henkilön kotikunta, asuinpaikka, osoite ja muu yhteystieto voidaan luovuttaa vain sellaiselle viranomaiselle, jolla on joko lakiin tai turvakiellon kohteena olevan henkilön oikeutta tai velvollisuutta koskevan tehtävän, toimenpiteen tai toimeksiannon hoitamiseen perustuva oikeus ne saada.

Kun henkilölle on myönnetty turvakielto, hän voi ilmoittaa maistraatille väestötietojärjestelmään merkittäväksi yhteysosoitteen, jota turvakiellon luovutusrajoitukset eivät koske, ja jonka kautta muutkin kuin viranomaiset voivat saada häneen yhteyden. Yhteysosoite ilmoitetaan väestötietojärjestelmään tunnistautumisen jälkeen sähköisellä lomakkeella Suomi.fi -palvelussa, tai käymällä henkilökohtaisesti lähimmässä maistraatissa. Yhteysosoite tulee voimaan, kun se on kirjautunut väestötietojärjestelmään. Yhteysosoite

on sellainen osoite, josta ei ilmene henkilön asumista koskevia tietoja; esimerkiksi postilokero-osoite, tai työpaikan osoite. Yhteysosoite voidaan luovuttaa kaikille sitä tarvitseville tahoille, ellei henkilö ole ilmoittanut väestötietojärjestelmään yhteysosoitetta koskevaa tietojenluovutuskieltoa, kuten esimerkiksi suoramarkkinointikieltoa tai sukututkimuskieltoa. Mahdollisesti jo voimassa olevat tietojenluovutuskiellot koskevat automaattisesti myös yhteysosoitetta. Yhteysosoite on voimassa enintään turvakiellon päättymiseen saakka ja yhteysosoite on ilmoitettava uudelleen, kun turvakiellolle haetaan jatkoa. (maistraatti.fi.)

Väestötietolain 37 §:n mukaan viranomainen, jolle on luovutettu väestörekisteristä turvakiellon kohteena olevia tietoa, ei saa luovuttaa niitä edelleen, tai antaa niitä sivullisen nähtäväksi, ellei laissa toisin säädetä. Tietoja saavat käsitellä vain sellaiset henkilöt, joiden tehtäviin se välittömästi kuuluu. Maistraatti voi luovuttaa yksittäisiä turvakiellon kohteena olevia tietoja muille kuin viranomaisille. Päätös tietojen luovuttamisesta on tehtävä kirjallisesti. Ennen tietojen luovuttamista tulee selvittää turvakiellon peruste tai kuulla turvakiellon kohdetta tai tämän huoltajaa.

Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan 17.12.2013 Dnro 4372/4/12 ottanut kantaa tapaukseen, jossa maistraatti oli luovuttanut turvakiellon alaisen osoitetiedon yhteishuoltajalle, vaikka turvakielto perustui siihen, että kyseinen henkilö oli uhkana sekä kantelijalle että heidän yhteishuollossa olleille lapsilleen.

Kantelijana toimi lasten äiti, jolle maistraatti oli myöntänyt turvakiellon, joka oli merkitty koskemaan myös hänen kahden alaikäisen lapsensa osoitetietoja. Äiti perusteli hakemusta sillä, että hänen entinen avopuolionsa, lasten isä, oli tuomittu laittomasta uhkauksesta äitiä kohtaan ja määrätty sen myötä lähestymiskieltoon.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa ratkaisussa, ettei väestötietolaki sääntele turvakiellon alaisten osoitetietojen luovutusta muuten kuin viranomaisille, eikä sitä näin ollen voida pitää tyhjentävänä sääntelynä tietojen luovuttamisesta, vaan sovellettavaksi tulee tässä tapauksessa yleislakeina julkisuuslaki (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 1999/621) sekä henkilötietolaki (1999/523). Luovutettu tieto oli julkisuuslain 24 §:n 31 kohdan perusteella salassa pidettävä. Edelleen julkisuuslain 12 §:n nojalla henkilöllä jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on oikeus tarkistaa omat tietonsa muunkin kuin julkisen asiakirjan tiedoista. Edelleen saman lain 11 §:n 1 kohdan nojalla tätä

oikeutta ei ole, mikäli tiedon antaminen olisi lapsen edun vastainen. Vaihtoehtoisesti eduskunnan oikeusasiamies arvioi pyyntöä lapsen osoitetiedon saamisesta henkilötietolain 26 §:n mukaisena oikeutena itseään koskevan rekisteritiedon pyytämisestä. Edelleen saman lain 27 §:n kohdan 2 mukaan kyseistä oikeutta ei kuitenkaan ole, mikäli tiedon antaminen aiheuttaisi vakavaa vaaraa rekisteröidyn terveydelle, hoidolle tai jonkun muun oikeuksille. Väestötietolain 28 §:n mukaan tietoja ei saa luovuttaa, jos luovuttamisen voidaan perustellusta syystä epäillä loukkaavan henkilön yksityiselämän tai henkilötietojen suojaa, hänen etujaan tai oikeuksiaan.

Saadun selvityksen mukaan isän maistraatti oli varmistanut turvakiellon myöntäneeltä viranomaiselta, eli äidin maistraatilta, että turvakiellon perusteena oli ollut isän aiheuttama uhka. Turvakieltoa myönnettäessä ei oltu vaadittu selvitystä uhasta tai tuomioistuimen myöntämästä lähestymiskiellosta.

Eduskunnan oikeusasiamies katsoi ratkaisussaan, että rekisteriviranomaisen tulee harkitessaan yhteishuoltajan oikeutta saada tietoa julkisuuslain ja henkilötietolain perusteella. Eduskunnan oikeusasiamies katsoi, että koska tässä tapauksessa uhka koski ainakin lähihuoltajan perustavanlaatuisia oikeuksia, olisi maistraatin tullut ennen tietojen luovuttamista selvittää turvakiellon perusteet. Tiedot luovuttanut maistraatti on ratkaissut asian ottamatta huomioon edellä mainittuja julkisuuslain ja henkilötietolain säännöksiä ja oikeusasiamies katsoi maistraatin menettelyn olleen lainvastainen.

3.3 Todistaminen huoltajuusoikeudenkäynnissä

Sekä käräjäoikeus että huoltajat voivat huoltoriitakäsittelyn yhteydessä pyytää todistajia. Myös päiväkodin henkilökuntaa voidaan huoltoriitojen yhteydessä kumman tahansa huoltajan toimesta pyytää todistamaan eri viranomaisissa. Pyynnöstä on oikeus kieltäytyä. Velvollisuus todistaa on ainoastaan tuomioistuimessa siinä tapauksessa, että tuomioistuin on arvioinut tarpeelliseksi kuulla varhaiskasvatuksen edustajaa ja kutsunut tämän todistamaan. Ennen kysymyksiin vastaamista on kuitenkin varmistettava voiko kysymyksen vastata salassapitosäädösten estämättä. (Heinonen, Iivonen, Korhonen, Lahtinen, Muuronen, Semi & Siimes 2016, 204.) Tuomioistuin kutsuu todistamaan uhkasakon nojalla (Saadetdin-Rajaluoma, 2018).

4 YLEISTÄ VARHAISKASVATUKSESTA

4.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuslain (540/2018)1 §:n määritelmän mukaan ”Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka”. Tampereen kaupungin verkkosivuilla kuvaillaan varhaiskasvatusta näin: ”Varhaiskasvatus on osa suomalaista kasvatus- ja koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatus tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatuksella on monia eri tehtäviä. Yksi tehtävistä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Varhaiskasvatus on myös lasten tasa-arvoa edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu ja sen lisäksi se tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän työelämäänsä tai opiskeluun osallistumisensa.”

Varhaiskasvatuslaissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lain 3 §:n mukaan:

- ”1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;

- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.”

Kunnalla on velvollisuus järjestää varhaiskasvatusta kunnassa esiintyvän tarpeen edellyttämässä laajuudessa ja toimintamuodoissa. Varhaiskasvatus voidaan järjestää joko kunnan omana toimintana tai ostopalveluna muulta palveluntuottajalta. Kun palvelu hankitaan ostopalveluna, tulee kunnan varmistaa, että palvelut vastaavat kunnalliselta toiminnalta edellytettävää tasoa. Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta lapselle, jonka kotikunta kyseinen kunta on. Mikäli ko. kunta ei ole lapsen kotikunta, on kunta velvollinen järjestämään lapselle varhaiskasvatusta, jos tämä asuu kunnassa huoltajan työn, opiskelun, sairauden tai muiden vastaavien syiden vuoksi. Kunta voi myös muiden kuin edellä mainittujen syiden vuoksi järjestää varhaiskasvatusta toisessa kunnassa asuvalle lapselle, mutta velvollisuutta tähän ei ole. Lapsen etu on ensisijalla varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä, tuotettaessa tai siitä päätettäessä. Kunnan tulee varhaiskasvatusta järjestäessään toimia monialaisessa yhteistyössä muun muassa lastensuojelun ja muusta sosiaalihuollosta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa. (Varhaiskasvatustilaki 4—7 §.)

4.2 Huoltajien ja päiväkodin välinen yhteistyö

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on siis omalta osaltaan tukea lapsen tasapainoista ja kokonaisvaltaista hyvinvointia ja vanhempaa tai huoltajaa kasvatustyössä, yhteistyöllä onkin varhaiskasvatuksessa tärkeä merkitys. Päiväkodin ja huoltajien välisen yhteistyön tavoitteena on yhteinen sitoutuminen lapsen terveen ja turvallisen kasvun sekä oppimisen edistämiseen. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja siinä huomioidaan niin perheiden moninaisuudet kuin lapsen yksilölliset tarpeet sekä vanhemmuuteen ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyö tarkoittaa yksinkertaisimmillaan lapsen päivittäisten tapahtumien ja

kokemusten jakamista huoltajien ja päiväkodin kesken. Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 32—33.)

Perhe saattaa olla yhden päiväkodin asiakasperheenä jopa yli 10 vuotta. Tässä ajassa huoltajien ja päiväkodin henkilökunnan välille muodostuu väistämättä vähintäänkin normaali hoitosuhde, mutta joidenkin kanssa tullaan hyvinkin tutuiksi. Kun perheessä tulee eteen erotilanne, saattaa se herättää tunteita myös päiväkodin henkilökunnassa. Erosta voi myös käynnistyä pitkäaikainen konflikti, johon joutuvat mukaan niin sukulaiset ja ystävät kuin ammattilaisetkin. Sen lisäksi, että ero lähes vääjäämättä vaikuttaa lapsen hyvinvointiin ja käyttäytymiseen, vaikuttaa se ainakin jollain tavalla myös huoltajien ja päiväkodin henkilökunnan yhteistyöhön. Perheen kanssa opittu kommunikointitapa todennäköisesti muuttuu, mutta toisaalta myös huoltajien persoonallisuus saattaa tällaisessa tilanteessa muuttua täydellisesti.

Päiväkodin henkilökunta saattaa joutua tilanteeseen, jossa huoltajat yrittävät saada henkilökuntaa puolelleen. Huoltajat saattavat alkaa mustamaalata toisiaan ja röyhkeimmät saattavat jopa yrittää manipuloida päiväkodin henkilökuntaa ryhtymään samaan. Toisaalta myös toinen vanhemmat saattavat käyttäytyä uhkaavasti tai aggressiivisesti päiväkodilla asioidessaan.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Taustatietoja kunnan varhaiskasvatuksesta

Syksyllä 2018 Tampereella on 84 kunnallista päiväkotia, jotka on jaettu erikokoisiin johtamiskokonaisuuksiin siten, että yhdellä johtajalla on omassa johtamiskokonaisuudessaan useampi päivähoitoyksikkö. Tampereella järjestetään kokopäivä- ja osapäivähoitoa sekä vuoro- ja iltahoitoa. Toiminta on jaettu viiteen maantieteelliseen tiimiin: etelä, kaakko, keskusta, koillinen ja länsi. Kunnassa toteutetaan varhaiskasvatusta myös ostopalvelutoimintana sekä yksityisissä päiväkodeissa. Kysely toteutettiin ainoastaan kunnan omissa päiväkodeissa.

5.2 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimus toteutettiin loka-marraskuussa 2016 E-lomakekyselyllä. Kysely toimitettiin Tampereen kaupungin jokaiselle 53:lle päiväkodin johtajalle ja 46:lle varhaiskasvatuksen erityisopettajalle. Vastausaika oli aluksi kaksi viikkoa, mutta vastausten vähäisen määrän vuoksi sitä jatkettiin vielä kahdella viikolla. Vastauksia tuli yhteensä 27 kpl, mikä tarkoittaa noin 27 vastusprosenttia. Vastaajista viisi oli varhaiskasvatuksen erityisopettajia ja loput 22 päiväkodin johtajia. Lasten määrä vastanneissa yksiköissä vaihteli 90:stä 260:een.

Tutkimuksen tarkoitus oli kerätä taustatietoa tamperelaisten päiväkotien kokemuksista huoltoriidoista, niiden määrällisestä kehityksestä viimeisen 10 vuoden aikana, sekä tarpeita ja toiveita tulevaisuudessa laadittavan ohjeistuksen suhteen. Kyselyyn sisällytettiin toimeksiantajan toiveesta myös muutama tutkimuksen kannalta irrelevantti kysymys, joiden pohjalta on tarkoitus kehittää kunnan omia toimintatapoja. Näitä kysymyksiä ei raportoida tässä opinnäytetyössä.

Kysely oli rakennettu siten, että vastauksesta riippui mitä jatkokysymyksiä vastaajalle avautui. Kun kysymykseen vastasi ”kyllä”, aukesi lisäkysymyksiä, kun taas ”ei” -vastauksella lisäkysymyksiä ei auennut. Ainoastaan kysymys ”Millaista ohjeistusta koette

tarvitsevanne huoltoriitatilanteiden varalle?” kysyttiin jokaiselta vastaajalta, riippumatta muista vastauksista.

Taustatietoina kysyttiin vastaajan rooli; onko vastaaja päiväkodin johtaja vai varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Päiväkodin johtajilta kysyttiin lasten määrä yksikössä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajalta lasten määrää ei kysytty, koska heidän vastuualueeseensa kuuluu useita yksiköjä. Pohjatietojen jälkeen kysyttiin onko yksikössä ollut huoltoriitoja. Mikäli tähän kysymykseen vastasi ”ei”, kysely ei jatkunut muuten kuin edellä mainitun ohjeistusta koskevan kysymyksen osalta. Kyselyn lopussa oli lisäksi avoin kenttä, johon sai halutessaan kuvata uransa aikana kohtaamiaan huoltoriitoja. Kyselylomake on liitteenä (liite1).

5.3 Tulokset

Vastaajista 22:n yksikössä oli ollut huoltoriitoja. Riitojen määrä yksikköä kohden vuoden 2015 aikana vaihteli yhdestä kymmeneen. Vastaajista 10 vastasi, että huoltoriidat olisivat viimeiseen 10 vuoden aikana lisääntyneet, 11 vastasi, että eivät ole lisääntyneet ja kuusi jätti vastaamatta. Tutkimuksesta ei voida suoraan vetää johtopäätöstä, että huoltoriidat ko. kunnan varhaiskasvatuksessa olisivat lisääntyneet.

Vastauksissa ei yksilöity päiväkoteja tai alueita, mutta oman kokemuspohjani perusteella sanoisin, että alueelliset erot näkyvät tuloksissa. Alueiden sosioekonomiset erot saattavat olla hyvinkin merkittäviä ja sillä on valitettavasti monissa tilanteissa suora vaikutus erilaisiin perhe-elämän haasteisiin ja poikkeamiin. Tuloksista käy ilmi erityisesti huoltoriitojen vaikutus lapseen, mutta myös huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön.

5.3.1 Huoltoriitojen vaikutus päiväkodin ja huoltajien väliseen yhteistyöhön

Vastaajista 10 koki vireillä olevan huoltoriidan vaikuttavan päiväkodin ja huoltajien väliseen yhteistyöhön, 10 koki ettei vaikutusta ole, ja 7 ei osannut sanoa. Ongelmiksi yhteistyössä mainittiin muun muassa se, että huoltajat pelkäävät päiväkodin asettuvan jom-

mankumman huoltajan puolelle. Tästä on saattanut aiheutua myös eräänlainen luottamus-pula, kun toinen huoltajista on kokenut, ettei päiväkodin henkilöstö pyrkiessään pysymään puolueettomana, ole ollut juuri hänen puolellaan asiassa.

Päiväkodin henkilökunta on vastausten mukaan kokenut joutuvansa tarkoin miettimään, miten asettavat sanansa, jotta eivät pahoittaisi kenenkään mieltä, mutta etteivät toisaalta myöskään puhuisi sivu suunsa ja paljastaisi mitään toisen huoltajan yksityiselämään liittyviä asioita; näitä kun hyvin avoimesti yritetään toisen huoltajan toimesta henkilökunnalta udella. Koska aihe on arka ja huoltajilla tunteet vahvasti pinnalla, saattavat huoltajat tulkita päiväkodin inhimilliset erehdykset tai unohdukset tiedonsiirrossa vihamielisiksi ja tarkoitushakuisiksi.

Kun päiväkodissa olevan lapsen huoltajuudesta riidellään, tulee päiväkodin henkilöstön aivan ensimmäiseksi muistaa pysyä puolueettomana. Päiväkodin tehtävänä ei ole toimia sovittelijana huoltajien välisissä asioissa tai ottaa kummankaan vanhemman puolta hankalassa tilanteessa.

Huoltajalla on velvollisuus ilmoittaa päiväkodille, kuinka huoltajuus on määritelty ja lähtökohtaisesti päiväkodin tulee voida luottaa huoltajan kertomaan. Huoltajuus tulee kuitenkin selvittää lapsen hoitosopimusta tehtäessä ja tässä yhteydessä pyydetään nähtäväksi mahdollinen päätös huoltajuudesta. Kun huoltajuus on määrätty vain toiselle vanhemmalle, päättää hän yksin lapsen asioista ja saa tätä koskevat tiedot päiväkodista. Sillä vanhemmalla, joka ei ole lapsen huoltaja, ei ole lähtökohtaisesti lainkaan tiedonsaantioikeutta lapsen asioista. Käräjäoikeus voi kuitenkin päätöksellään myöntää ns. ei-huoltajalle tiedonsaantioikeuden. Tiedonsaantioikeus eritellään aina päätöksessä. Tiedonsaantioikeus ei oikeuta ei-huoltajavanhempaa hoitamaan aktiivisesti lapsen päivähoitoon liittyviä asioita ilman huoltajan suostumusta. (Saadetdin-Rajaluoma, 2017.)

Yhteishuollossa olevan lapsen huoltajien tulee lain mukaan kyetä yhteistyöhön lapsen asioista päätettäessä. Huoltajilla on myös keskinäinen tiedonsiirtovelvollisuus. Päivittäisistä tavanomaisista arkisista asioista päättää se huoltaja, jonka luona lapsi kulloinkin asuu. Isommat ja merkittävät päätökset tulee huoltajien tehdä yhdessä. Kuitenkin, jos lapsi asuu pääasiallisesti vain toisen huoltajan luona, on tällä huoltajalla oikeus esimerkiksi hakea lapselle hoitopaikkaa yksin, eikä hakemuksesta tarvitse tiedottaa niin sanottua

etävanhempaa. Varsinaisesta päivähoitopaikasta sen sijaan tulee tiedottaa myös etävanhempaa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen päätöksessä (31.10.2007) oli kysymys päivähoitopaikan hakemisesta alaikäiselle lapselle. Hakemuksen oli tehnyt se lapsen huoltajista, jonka luona lapsi asui. Kantelijana toiminut toinen huoltajista katsoi, että päivähoitohakemuksessa on oltava kummankin yhteishuoltajan allekirjoitus, vaikka he asuisivatkin erillään. Kun päivähoitopaikan myöntäminen lapselle ei velvoita vanhempia ottamaan paikkaa vastaan eikä sen varaamisella ole lapseen kohdistuvia oikeudellisia vaikutuksia, päivähoitopaikan myöntäminen yksin lapsen äidin hakemuksen perusteella ei loukannut oikeusasiamiehen käsityksen mukaan toisen huoltajan oikeuksia lapsen huoltajana. Päivähoitoa järjestettäessä kysymys on lapsen varhaiskasvatuksesta ja yleensä myös lapsen hoidon järjestämisestä lapsen vanhemman ansiotyön tai opiskelun takia. Tällaisessa tilanteessa lapsen vanhempi on itse estynyt hoitamaan lastaan. Tällöin päivähoitopaikka on järjestettävissä yksin toisen huoltajan hakemuksen perusteella, kuten eduskunnan oikeusasiamieskin on todennut. (Saadetdin-Rajaluoma, 2017.)

Päiväkodin tulee kohdella huoltajia yhdenvertaisesti. Tärkeistä asioista tulisi myös päiväkodin tiedottaa molempia huoltajia. Yhteishuollossa olevan lapsen päivittäisistä asioista ei lähtökohtaisesti tarvitse ilmoittaa molemmille huoltajille. Tämä tarkoittaa, että mikäli lapsi vaikkapa loukkaa itsensä lievästi päiväkodissa, riittää ilmoitus sille huoltajalle, jonka luona lapsi sillä hetkellä asuu tai joka on tulossa hakemaan lasta. Tilanteet tulee kuitenkin arvioida tapauskohtaisesti ja tarvittaessa on ilmoitettava molemmille huoltajille. Mikäli toinen huoltaja ilmaisee, ettei hän saa toiselta huoltajalta tarvittavia tietoja lapsen päivähoidosta, on päiväkotitoimittamaan hänelle kaikki lasta koskeva dokumentaatio. (Saadetdin-Rajaluoma, 2017)

Toinen huoltaja voi antaa uuden puolisonsa hakea lasta päiväkodista ja tällöin lapsen hoitopäivää koskevat tiedot ja kuulumiset voidaan luovuttaa huoltajan uudelle puolisolalle tämän hakiessa lasta. Kumpikin huoltaja määrittelee varahakijat niille päiville, kun lapsi on heillä. Toinen huoltaja ei voi kieltää toisen määrittelemää varahakijaa hakemaan lastan päiväkodista silloin, kun lapsi on varahakijat määritelleen huoltajan luona. (Saadetdin-Rajaluoma, 2017.)

Joskus saattaa olla tilanne, jossa vanhemmilla on yhteishuoltajuus, mutta toinen vanhempi on muuttanut ulkomaille tai tätä ei muuten tavoiteta. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 5 §:n mukaan ” Jos joku huoltajista ei matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi voi osallistua lasta koskevan päätöksen tekemiseen ja ratkaisun viivästyttämisestä aiheutuisi haittaa, ei hänen suostumuksensa asiassa ole tarpeen.” (Saadetdin-Rajaluoma, 2017.)

5.3.2 Huoltoriidan vaikutus lapseen

Kysyttäessä huoltoriidan vaikutuksesta lapseen, on huomionarvoista, että vastaajista 20, eli selvä enemmistö, vastaa huoltoriidan vaikuttaneen lapseen. Kuusi ei osaa sanoa, ja ainoastaan yksi vastasi, ettei vaikutusta lapseen ole. Tyypillisimmät vaikutukset lapsen käytökseen ovat erilaiset käytös-, tunne-elämän- ja unihäiriöt. Lapsi on itkuinen, levoton, epävarma ja hämillään. Lapsi myös syyllistyy helposti unohtaessaan tavaroita tai vaatteita toisen huoltajan luokse.

Huoltajat saattavat käyttää hyvinkin röyhkeästi lasta pelinappulana ja vaatia tätä asettumaan jommankumman huoltajan puolelle, mikä osaltaan lisää lapsen turvattomuutta ja epävarmuutta. Lapsi on lähtökohtaisesti lojaali vanhemmilleen. Jos lapsi asetetaan tilanteeseen, jossa hänen tulee valita kahden tärkeimmän ihmisen välillä, on se lapselle hämmentävää, mutta myös vahingollista. Lapsen tunne-elämässä tapahtuu ailahteluja ja tämän kaverisuhteet saattavat kärsiä. Lapsen epävarmuutta lisää myös se, jos hän ei voi olla varma kuka hänet hakee ja milloin. Vaikka lapselle olisi aamulla kerrottu kuka hänet hakee kyseisenä päivänä päiväkodista ja kenen luona tämä asuu esimerkiksi seuraavan viikon, ovat nämä pienelle lapselle vaikeita asioita ymmärtää ja muistaa. Lapsen fyysisessä kehityksessä saattaa myös tapahtua taantumaa, esimerkiksi puheen ja itsestä huolehtimisen osalta.

Oman tunnekuohunsa keskellä huoltajat eivät välttämättä kykene näkemään lapsen tarpeita ja tunteita, saati tukemaan häntä tai auttamaan tunteiden säätelyssä. Pahimmillaan erityisesti vanhempien lasten kohdalla perheen aikuisen vastuu saattaa siirtyä lapsen kannettavaksi, ja lapsesta tulla vanhempansa lohduttaja ja tukija. Tällaisissa tilanteissa päiväkodin henkilöstön rooli lapsen tukijana lisääntyy merkittävästi. Lapsi tarvitsee tällöin paljon varhaiskasvatushenkilöstön tukea tunteidensa säätelyssä.

5.3.3 Turvakielto ja uhkaavat tilanteet

14 tapauksessa annetuista vastauksista, oli huoltoriitaan liittynyt myös turvakielto. Näistä kahdeksassa oli jouduttu kieltäytymään luovuttamasta lasta ja 13:ssa lasta koskevia tietoja. Kahdeksassa tapauksessa oli huoltoriidasta aiheutunut päiväkodilla uhkaava tilanne.

Tiedonsaantipyynnöt ovat koskeneet lapsen puhtautta ja hyvinvointia sekä päiväkotiarkea koskevia asioita, mutta myös toista huoltajaa koskevia asioita on yritetty saada selville, samoin kuin toisen huoltajan ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen liittyviä asioita. Osa pyynnöistä on tehty vilpittömässä mielessä, mutta osassa on ollut tarkoituksena saada kirjallisena materiaalia, jota voitaisiin käyttää oikeudessa toista huoltajaa vastaan.

Uhkaavat tilanteet ovat olleet lievimmillään uhkaavia puheluita tai sähköposteja, mutta joissain tapauksissa on jouduttu myös lukitsemaan päiväkodin ovet, jotta on voitu turvata sekä henkilökunnan että lasten turvallisuus.

5.3.4 Todistaminen oikeudessa

Vastaajista seitsemää oli pyydetty huoltoriitatapauksessa todistajaksi oikeuteen. Kolmessa tapauksessa pyytäjänä oli käräjäoikeus, kahdessa huoltaja ja kahdessa sekä käräjäoikeus että huoltaja. Todistamaan on pyydetty niin lapsen hyvinvointia, puhtautta ja päiväkodissa läsnäoloa koskevissa asioissa, kuin myös huoltajien henkilökohtaisista ominaisuuksista. Lapsen hyvinvoinnin kannalta on haluttu tietää lapsen käyttäytymisestä päivähoidossa, onko tällä asianmukainen ja riittävä vaatetus ja millainen vuorovaikutus tällä on huoltajien kanssa. Päiväkodin henkilökuntaa on pyydetty todistamaan huoltajan kunnosta tämän hakiessa lasta päivähoidosta, eli onko huoltaja ollut päihtynyt tai miten hän on käyttäytynyt.

Päiväkodin henkilökuntaa voidaan huoltoriitojen yhteydessä kumman tahansa huoltajan toimesta pyytää todistamaan eri viranomaisissa. Pyynnöstä on oikeus kieltäytyä. Käräjäoikeus sen sijaan kutsuu todistamaan uhkasakon nojalla (Saadetdin-Rajaluoma, 2018.)

5.3.5 Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Kysyttäessä minkä eri tahojen kanssa päiväkodit ovat tehneet yhteistyötä huoltoriitata-pauksiin liittyen, on vastausten kirjo laaja. Yhteistyötä on tehty lakimiesten, poliisin, so-siaalitoimen, turvakodin, neuvolan, perhetyön, sairaalan, vankeinhoidon, huoltajien uu-sien puolisoiden, isovanhempien ja muiden sukulaisten, sekä erilaisten terapeuttien ja muiden asiantuntijoiden kanssa.

Tutkimuksessa kysyttiin tarkentavasti ainoastaan sosiaalihuollon kanssa tehtävästä yh-teistyöstä. Vastausten perusteella päivähoiton ja sosiaalihuollon väliselle yhteistyölle ei ole olemassa vakiintunutta tapaa toimia, vaan selvästi yhteistyön tiiviys riippuu paljon päiväkodista ja kyseisen alueen sosiaalihuollosta. Parhaimmillaan yhteydenpito on sään-nöllistä ja tieto kulkee automaattisesti näiden kahden tahon välillä. Päiväkoti käyttää so-siaalihuollon palvelua konsultoidessa ja ilmoittaa heille tietoon tulleista muutoksista per-hetilanteessa. Sosiaalihuolto on saattanut myös käydä päiväkodissa havainnoimassa lasta ja pyytännyt päiväkotia tekemään muistioita lapsen arjesta. Joskus saatetaan järjestää myös yhteistyöpalavereja, joissa on läsnä sekä päiväkodin että sosiaalihuollon edustaja ja mo-lemmat huoltajat.

Päiväkoti ilmoittaa sosiaalihuollolle heti, kun sen tietoon tulee huoltoriita tai muu muutos perheen tilanteessa. Useissa vastauksissa toivottiin, että myös sosiaalihuolto informoisi aktiivisemmin päiväkoteja, mikäli perheessä tapahtuu muutoksia jotka vaikuttavat myös päiväkodin arkeen. Tällaisia muutoksia ovat juurikin huoltoriidat ja turvakiellot. On saat-tanut käydä niin, että lapsi ei muutamaan päivään tullut päiväkotiin, eikä kehenkään saatu yhteyttä. Lopulta on selvinnyt, että lapsi on toisen huoltajan kanssa turvakodissa.

Varhaiskasvatuslain 41 §:ssä säädetään tiedonsaantioikeudesta ja -velvollisuudesta seu-raavasti: ”Varhaiskasvatuksen järjestäjällä ja tuottajalla on salassapitosäännösten estä-mättä oikeus saada maksutta lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi ja tuottamiseksi välttämättömät tiedot lapsen huoltajilta, opetustoimen viranomaisilta, sosiaali- ja tervey-denhuollon viranomaisilta, muilta varhaiskasvatus-, sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelu-jen tuottajilta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiltä.

Lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä.”

Tietojen luovuttamisesta on etukäteen informoitava lapsen huoltajia. Tietojen luovuttamisen syy ja tuleva käyttötarkoitus on perusteltava huoltajien sitä pyytäessä. Tietoja luovutettaessa on aina huomioitava lapsen edun ensisijaisuus. Jälkikäteen tulee pystyä selvittämään mitä tietoja on luovutettu, mikä vuoksi tietojen luovuttamisesta on tehtävä kirjaus siitä mitä luovutetaan, kenelle luovutetaan, kuka luovuttaa ja milloin on luovutettu. Tämä on tärkeää sekä työntekijän että perheen oikeusturvan vuoksi. Pääsääntöisesti tiedot luovutetaan kirjallisesti joko postilla tai sähköpostilla. Tietoyhteyden tulee olla suljettu. (Saadetdin-Rajaluoma, 2018.)

5.3.6 Millaisiin asioihin, ja millaista, ohjeistusta kaivataan

Osa vastaajista koki, että menettelyohjeet ovat jo nyt tarpeeksi selkeät ja apua saa tarvittaessa helposti joko kunnan lakimiesosastolta tai omalta esimieheltä. Osassa vastauksia kuitenkin nousee esiin epävarmuus siitä mitä tietoja saa luovuttaa kenellekin ja mistä asioista saa puhua. Muutamassa vastauksessa korostui myös toive tarkentaa ohjeistusta sosiaalihuollon kanssa tehtävään yhteistyöhön. Ohjeistuksen toivottiin olevan mahdollisimman selkeä ja kattava, vaikka toisaalta jokaisen tapauksen todettiin olevan keskenään erilainen ja sisältävän omia erityispiirteitä. Ohjeen toivottiin olevan selkeä kaavio, josta ilmenee erilaiset skenaariot ja miten niissä tulee menetellä.

Laadittava ohjeistus tullaankin laatimaan perustasolle, eikä se poista silti tarvetta konsultoida tarvittaessa esi- tai lakimiestä. Sosiaalihuollon kanssa tehtävä yhteistyö koetaan hankalaksi erityisesti tiedonsiirron kannalta. Uusi varhaiskasvatuslaki (voimaan 1.9.2018) velvoittaa molemminpuolisen tiedonsiirtoon. Tämä uudistus yksistään ei takaa tiedonsiirron sujuvuutta, mutta luo sille hyvät edellytykset.

5.3.7 Muita huoltoriitoihin liittyviä ongelmia

Vapaassa tekstikentässä vastaajilla oli mahdollisuus kuvailla huoltajuuskiistoihin liittyviä ongelmia, joita ovat uransa aikana kohdanneet. Vastauksissa korostuu lapsen edun unohtuminen. Vastaajat kokevat, että päiväkotia ja sosiaalihuolto ovat ainoat, jotka kykenevät näkemään tilanteen lapsen näkökulmasta. Juridisesta näkökulmasta ongelmat liittyivät huoltajien väliseen yhteydenpitoon ja kiusantekoon. Toinen huoltaja saattaa yrittää estää toisen huoltajan tapaamisoikeuden toteutumisen tai kieltäytyä siirtämästä tarvittavia tietoja toiselle huoltajalle. Huoltajat ovat yrittäneet kieltää päiväkotia luovuttamasta lasta joko toiselle huoltajalle tai tämän puolen sukulaisille, vaikka huoltajilla olisikin yhteishuoltajuus. Lisäksi osa huoltajista kieltäytyy tulemasta samaan aikaan laatimaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Erityisen hankalaksi koetaan tilanne, jossa lapsen huoltajuutta ei ole vielä erotilanteessa ehditty määritellä ja toinen huoltaja yrittää estää toista tapaamasta lasta tai saamasta tätä koskevia tietoja.

Yhteishuollossa olevan lapsen molemmat huoltajat tulee kutsua keskusteluun, jossa laaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Vaikka vanhemmat eivät tulisi keskenään toimeen, ei päiväkotia ole velvollinen järjestämään molemmille omaa tilaisuutta. Joskus kuitenkin voi olla paikallaan järjestää erilliset tilaisuudet ja tällaisessa tilanteessa niin sanottu lähihuoltajalla ei ole oikeutta kieltää niin sanotulle etähuoltajalle järjestettävää erillistä tilaisuutta. Varhaiskasvatussuunnitelmaan voidaan kirjata molempien huoltajien erilaisia näkemyksiä. Huoltajan uudella puolisoilla on oikeus osallistua keskusteluun. (Saadeddin-Rajaluoma, 2017.)

6 POHDINTA

Perheet ovat Suomessakin yhä moninaisempia ja erilaisten huoltajuuksien kirjo on laaja. Nykyään lapsen elämässä saattaa olla useampi vanhemman roolissa oleva aikuinen. Ero-tilanne ei koskaan ole yhdellekään osapuolelle helppo. Ero on psyykkisesti raskas niin aikuisille kuin lapsillekin ja se mullistaa väistämättä kaikkien osapuolten elämää. Erojen riitautuminen ja erityisesti lasten joutuminen ristituleen on valitettavan surullinen tie, joka vaikuttaa pahimmillaan lapsen henkiseen kehitykseen ja omiin käytösmalleihin aikuisiällä. Lapsen mahdollisuus vaikuttaa erotilanteessa huoltoaan ja asumistaan koskeviin päätöksiin on loppujen lopuksi melko pieni, ja nämä seikat ovat yksinomaan aikuisten päätettävissä. Mitä pienempi lapsi on, sitä heikommat mahdollisuudet hänellä on vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Vaikka niin vanhemmat kuin tuomioistuinkin pyrkisivät päätöksissään pitämään keskiössä lapsen edun, se ei takaa sitä, että päätös todella olisi lapsen edun mukainen. Pahimmassa tapauksessa päätöksen virheellisyys paljastuu vasta pitkän ajan kuluttua.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kokevatko päiväkodin johtajat sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajat huoltoriitojen lisääntyneen viimeisen kymmenen vuoden aikana ja miten huoltoriitojen koetaan vaikuttavan niin lapseen kuin vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhönkin. Tutkimuksen perusteella on selvää, että huoltoriita vaikuttaa vääjäämättä myös päiväkodin arkeen. Lievimmillään vaikutukset näkyvät lapsen mielialassa ja käytöksessä, tai vanhempien ja henkilökunnan välisessä vuorovaikutuksessa. Pahimmillaan huoltoriita saattaa kuitenkin vaikuttaa koko henkilökunnan sekä muiden lasten turvallisuuteen, mikäli taustalla on väkivaltaista käytöstä jommankumman vanhemman taholta.

Oma näkemykseni ennen työn aloittamista oli, että huoltoriitojen määrä olisi lisääntynyt, ja että ne ovat yhä riitaisampia. Vastauksista ei voida suoraan päätellä, että huoltoriidat olisivat varhaiskasvatuksen näkökulmasta lisääntyneet viimeisen reilun 10 vuoden aikana. Tämä on linjassa myös tilastojen kanssa, joiden mukaan huoltoriidat lisääntyivät merkittävästi vuodesta 1995 vuoteen 2005, mutta määrä on sen jälkeen pysynyt kokolailla muuttumattomana vuodesta toiseen. Sen sijaan huoltoriitojen monimutkaistuminen ja riitaisuus ovat tutkimuksen perusteella lisääntyneet myös varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Lapsen huoltajuudesta voidaan riidellä aina siihen saakka, että tämä on täysi-ikäinen. Nykyinen käytäntö on kuluttava ja haitallinen lapsen kannalta, mutta mielestäni

myös suoranaista yhteiskunnan varojen ja resurssien tuhlaamista. Lapsen etu unohtuu valitettavan usein, kun kiista eskaloituu kahden aikuisen väliseksi valtataisteluksi. On surullista, etteivät aikuiset ihmiset kykene pitämään sen kaikista rakkaimman etua keskiössä, samoin kuin se, etteivät muut ihmiset ympärillä juurikaan voi tähän vaikuttaa. Vaikka päiväkodissa nähtäisiin lapsen reagoivan ja oireilevan huoltoriidan seurauksena, ei päiväkotikielto kasvatuskumppanina voi tehdä juurikaan mitään muuta, kuin tukea lasta päiväkodissa. Eräs tutkimukseen vastanneista totesi, että välillä tuntuu siltä kuin päiväkotikielto ja sosiaalitoimi olisivat ainoat tahot, joita kiinnostaa lapsen mielipide ja hyvinvointi.

Varhaiskasvatuksen rooli perheiden arjessa on merkittävä ja näin ollen voidaan ajatella, että perheiden konfliktitilanteiden merkitys varhaiskasvatuksen arjessa on yhtä lailla merkityksellinen. Päiväkodin ensisijainen tehtävä on varhaiskasvatuslain mukaisesti taata lapsen oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kasvua ja kehitystä sekä mahdollistaa vanhempien työssäkäynti tai opiskelu. Päiväkodin henkilökunta on kasvatusalan ammattilaisia, joilta ei voida edellyttää lainopillista osaamista. Tästäkin huolimatta henkilöstö joutuu eroikiistojen yhteydessä tilanteeseen, jossa kysytään muutakin kuin pedagogisia taitoja. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstöllä on tuki niin esimieheltä kuin hallinnoltakin. Päävastuun kantaa päiväkodin johtaja, joka tarvittaessa konsultoi lakimiestä tai muita asiantuntijoita. Kaikkien työn helpottamiseksi on kuitenkin tärkeää, että päiväkodeilla olisi käytettävissään yksityiskohtainen ja selkeä ohjeistus. Tampereen kaupungin varhaiskasvatusasioista vastaava lakimies on laatinut päiväkotien käyttöön ohjeistuksen, jota on käytetty pohjana tutkimustuloksia kommentoitaessa. Lakimiehen ohjeistusta sekä tutkimustuloksia tullaan myöhemmässä vaiheessa hyödyntämään päiväkodeille laadittavassa ohjekirjassa.

Jo aiemmin päiväkodilla oli mahdollisuus huoltajien suostumuksella siirtää tietoa lapsesta eri toimijoille ja varhaiskasvatuksen järjestäjille. Uuden varhaiskasvatuslain myötä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen ja toteuttamisen kannalta tarpeelliset tiedot voidaan siirtää ilman vanempien suostumusta. Uusi varhaiskasvatuslaki (voimaan 1.9.2018) tuo helpotusta erityisesti eri viranomaisten väliseen yhteistyöhön ja tiedonsiirtoon, mitä moni kyselyyn vastanneista kaipasi.

Minusta on yllättävää, että erityisesti isän rooli huoltoriidoissa on edelleen heikompi kuin äidin, ja edelleen suurin osa yksinhuoltajuuksista vahvistetaan äidille. Nykyperheissä isän

rooli on kuitenkin jo aivan erilainen kuin muutama vuosikymmen sitten. Isät ottavat vastuuta lapsen perushuollosta jo vauvasta alkaen ja ovat, ainakin oman näkemykseni mukaan, tasavertaisia huoltajia äidin rinnalla. Isän rooli on mielestäni pelottavan heikko jo ihan siitäkin näkökulmasta, että isyysslain mukaan isyys vahvistetaan äidin uudelle puolisolle, mikäli vanhemmat tuomitaan avioeroon ja äiti ehtii solmia uuden avioliiton ennen lapsen syntymää. Omasta mielestäni tämä ei ole reilu sen paremmin biologisen isän, uuden aviomiehen kuin lapsenkaan näkökulmasta. Mielestäni lapsen etu ei tässä välttämättä toteudu toivotulla tavalla.

Itse olen työelämässä ollut mukana selvittämässä tilannetta, jossa äidillä oli yksinhuoltajuus ja äidillä sekä lapsella turva- ja lähestymiskiello. Isälle oli kuitenkin tuomioistuimen päätöksellä myönnetty oikeus saada tietoa lapsen arkipäivään liittyvistä asioista. Isä oli puhelimitse yhteydessä lapsen päiväkodin johtajaan ja pyysi näitä tietoja. Isä halusi tietää, miten lapsi nukkuu ja syö päiväkodissa, sekä onko tällä kavereita. Päiväkodin johtaja ei antanut näitä tietoja, vaan oli yhteydessä varhaiskasvatuksen hallintoon. Lakimiehen konsultaation jälkeen päädyttiin lopulta siihen, että päiväkotitoiminta kuvauksen lapsen arjesta hallintoon, mistä se toimitettiin edelleen isälle.

Toisessa esimerkkitapauksessa vanhemmilla oli yhteishuoltajuus ja lapsi asui vuorovierokoin huoltajien luona. Toinen huoltajista oli muuttamassa toiselle paikkakunnalle ja lapsella olisi näin ollen päivähoitopaikka molemmissa kunnissa. Toiselle paikkakunnalle muuttava huoltaja oli hakenut uudelta paikkakunnalta lapselle päivähoitopaikkaa yksityisestä päiväkodista ja hakenut tähän myös yksityisen hoidon tukea. Tukea ei kuitenkaan myönnetty, koska lapsi oli kunnallisessa päiväkodissa asuessaan toisen huoltajan luona entisellä kotipaikkakunnallaan. Näin ollen huoltaja vaatii, että myös toinen huoltaja vaihtaisi lapsen päivähoitopaikan yksityiseen päiväkotiin. Tämä tarkoittaisi tutun hoitopaikan, kavereiden sekä henkilöstön vaihtumista. Huoltajat eivät saaneet asiaa sovittua keskenään, ja asia onkin nyt käräjäoikeuden käsiteltävänä.

Jälkimmäinen tapaus on hyvä esimerkki siitä, miten helposti vanhemmilta unohtuu lapsen etu. Hallituksen esityksessä 88/2018 vp lapsenhuoltolain uudistamiseksi, ehdotetaan lainsäädäntöön useita toimenpiteitä, joilla pyritään parantamaan lapsen edun toteutumista. Tavoitteena on estää lapsen vieraantuminen toisesta huoltajasta tai muusta läheisestä henkilöstä toisen vanhemman käytöksen vuoksi. Myös kaikenlainen manipulointi ja epäasi-

allinen vaikuttaminen lapseen pyrittäisiin esitetyillä muutoksilla kieltämään. Esitysten tavoitteena on tukea vanhempien ymmärrystä tapaamisoikeuden tärkeydestä ja sen estämisen haitallisuudesta lapselle. Esityksellä pyrittäisiin myös varmistamaan lapsen mielipiteen selvittäminen nykyistä paremmin. Lakiin esitetään myös lisättäväksi säännöstä, jonka mukaan hakemus sopimuksen tai päätöksen muuttamiseksi tulisi hylätä jo kirjallisessa käsittelyssä, mikäli asian aiemmat käsittelyt sekä hakemuksen perusteet huomioon ottaen on selvää, ettei hakemus ylitä muutoskynnystä. Muutoksella pyritään estämään ja katkaisemaan lapsen edun kannalta perusteettomien oikeudenkäyntien kierre. (HE 88/2018 vp, esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset, jaksot 2.2.2—2.2.4.)

Mielestäni hallituksen esitys on varsin kannatettava ja toivottava. Toteutuessaan esitetyt muutokset parantaisivat lapsen asemaa erossa ja korostaisivat tämän etua. Uudistuksilla tuettaisiin lapsen tasapainoista kasvua, mutta toisaalta myös vähennettäisiin yhteiskunnan resurssien haaskaamista. Mielestäni onkin erittäin hyvä, että lainsäädäntöä päivitetäisiin vastaamaan nykypäivän olosuhteita ja tarpeita. Nyt voimassa oleva laki on säädetty aikaan, jolloin huoltajuuksista ei vielä riideltä niin paljoa kuin nykyään ja nykyisestä laista on näin ollen jo aika ajanut ohi, eikä se nykyisessä muodossaan palvele täysin tarkoitustaan: lapsen etua.

Lapsen etu on sekä lapsenhuoltolain että varhaiskasvatuksen lähtökohta. Lapsen edun määrittelevät muut, kuin lapsi itse. Lapsen etu ei saa olla ainoastaan sana, jota käytetään ilman, että kukaan osaa eritellä miten lapsen etu määritellään. Lapsen etua mietittäessä tuleekin lähteä siitä, että kaikelle tulee aina olla peruste. ”Ei ole lapsen edun mukaista tavata toista huoltajaansa” ei riitä, vaan täytyy pystyä perustelemaan miksi se ei ole lapsen edun mukaista. Varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli lapsen edun näkökulmasta. Voidaan ajatella, että varsinkin huoltoriitatilanteissa on lapsen etu olla päiväkodissa. Siellä hän saa olla lapsi turvallisten aikuisten kanssa ja hänen olonsa tehdään turvalliseksi ja hyväksi. Siellä kukaan ei painosta häntä ottamaan jommankumman vanhemman puolta, tai edellytä häneltä tukihenkilön roolia, joka ei hänelle kuulu.

Tutkimuksesta saatiin hyvää taustatietoa toimintamallien kehittämiseen sekä ohjeistuksen laadintaan niin lain kuin lapsen hyvinvoinnin näkökulmastakin. Ohjeistus tullaan laatimaan tulevaisuudessa tutkimustulosten pohjalta sekä lain että pedagogiikan näkökulmasta. Ohjeistus on tarpeellinen siksi, että varhaiskasvatuksen henkilökunnalla ei ole, eikä voida olettaakaan olevan, lainopillista asiantuntemusta. Näin ollen on tärkeää, että

päiväkodeilla on käytössään selkokieline ohjeistus ja/tai tarkistuslista siitä, miten huol-
toriitilanteissa tulee menetellä. Lain tulkinta on haasteellista ja onkin hyvä käydä kes-
kustelua siitä, onko ohjeistuksen laadinnan lisäksi tarkoituksenmukaista täydennyskou-
luttaa henkilökuntaa.

LÄHTEET

Aaltonen A-K., Huoltoriitojen sovittelu tuomioistuimessa, Kauppakamari, 2015

Avioliittolaki 13.6.1929/234

Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu 4372/2012

Ensi- ja turvakotien liitto

<https://ensijaturvakotienliitto.fi/erotilanne-vaarallinen-jos-perheessa-ollut-vakivaltaa/>

HE 88/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Heinonen H., Iivonen E., Korhonen M., Lahtinen N., Muuronen K., Semi R. & Siimes U., Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa, Bookwell Oy, Juva, 2016

Helin M., Isyyslaki, Alma Talent Oy, 2016, verkkojulkaisu

Henkilötietolaki 22.4.1999/523

Häkkänen-Nyholm H., Nyholm J-O., 130 kysymystä avioerosta – Psykologin ja lakimiehen opas hyvään eroon, Bookwell Oy, Porvoo, 2015

Isyyden selvittäminen ja tunnustaminen lapsen syntymän jälkeen
<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/isyyden-selvittaminen/isyyden-selvittaminen-lapsen-syntymän-jälkeen> Luettu 7.10.2018

Isyyslaki 13.1.2015/11

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361

Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 16.8.1996/619

Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898

Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa 29.4.2011/394

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621

Laki väestötietojärjestelmästä ja väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista 21.8.2009/661

Lapsen huolto ja tapaamisoikeus

<https://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/hakemusasiat/perheasiat/lapsen-huoltojatapaamisoikeus.html> Luettu 28.10.2018

Lapsilaki.fi

<https://lapsilaki.fi/6380-2/>

Maistraatti

https://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/kotikunta_ja_vaestotiedot/Turvakielto/

Oikeus.fi 1: Perheasiat oikeudessa

<https://oikeus.fi/fi/index/laatikot/perheasiatoikeudessa.html>

Oikeus.fi 2: Huoltoriitojen sovittelu tuomioistuimessa

https://oikeus.fi/material/attachments/oikeus/yleisetliitetiedot/sgPmxk52l/2016_Huoltoriidan_sovittelu_FIN.pdf

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2006:224 Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152456/224_Valkama_Lit-mala_2006.pdf?sequence=2

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2008:234 Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152446/234_Valkama_La-sola_2008.pdf?sequence=2

Opetushallitus, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016

https://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Perustuslaki 11.6.1999/731

Peuralahti Elina, Lapsen tapaamisoikeus, Kariston Kirjapaino Oy, Hämeenlinna 2012

Saadetdin-Rajaluoma S., Lakimies VT, Tampereen kaupunki, Moninaiset huoltajuudet 2017

Saadetdin-Rajaluoma S., Lakimies VT, Tampereen kaupunki, Varhaiskasvatuslain mukainen salassapito, tietojen vaihto sekä valvonta, 2018

STM

<https://stm.fi/huoltajuus>

SVT 1: Lapsen elatus ja huolto [verkkajulkaisu].

Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL) [viitattu: 7.10.2018].

Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/lelahu/index.html>

SVT 2: Siviilisäädyn muutokset [verkkajulkaisu].

ISSN=1797-6413. 2017, Liitetaulukko 1. Avioliittojen ja avioerojen määrä vuosina 1990–2017. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 7.10.2018].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/ssaaty/2017/ssaaty_2017_2018-05-08_tau_001_fi.html

Tampereen kaupungin verkkosivut, Tietoa varhaiskasvatuksesta

<https://www.tampere.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/varhaiskasvatus/tietoa-varhaiskasvatuksesta.html> Luettu 6.11.2018

Tampereen varhaiskasvatussuunnitelma

https://www.tampere.fi/tiedostot/t/D4Vtwmf8d/Tampereen_varhaiskasvatussuunnitelma_2017.pdf

THL 1: Avioliiton aikana syntyneen lapsen isyyden selvittäminen

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/isyyden-selvittaminen/avioliiton-aikana-syntyneen-lapsen-isyyden-selvittaminen>

THL 2: Lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/lapsen-asema-erotilanteessa/lapsen-huolto-tapaaminen-ja-asuminen>

Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuskysymykset

- 1) Vastaajan rooli
  - Jos päiväkodin johtaja: lasten määrä yksikössä
  - Jos varhaiskasvatuksen erityisopettaja: lasten määrää ei kysytty
- 2) Onko yksikössäsi ollut huoltoriitoja?
  - Jos kyllä: arviolta kuinka monta vuonna 2015?
  - Jos ei: vastaaja ohjautui suoraan kysymykseen 12
- 3) Koetko huoltoriitojen määrän lisääntyneen viimeisen 10 vuoden aikana?
- 4) Mikä on tai on ollut sinun tai yksikkösi rooli huoltoriidoissa?
- 5) Koetko riitojen vaikuttaneen päiväkodin ja huoltajien väliseen yhteistyöhön?
  - Jos kyllä: miten?
- 6) Koetko riitojen vaikuttaneen lapseen?
  - Jos kyllä: miten?
- 7) Onko riitoihin/huoltajuuksiin liittynyt turvakieltoja?
  - Jos kyllä:
    - Oletteko turvakiellon johdosta joutuneet kieltäytymään luovuttamasta lasta?
    - Oletteko turvakiellon vuoksi joutuneet kieltäytymään luovuttamasta lasta koskevia tietoja toiselle vanhemmalle? Jos kyllä: Millaisiin aiheisiin/teemoihin tietopyynnöt ovat liittyneet?
- 8) Onko huoltoriitoihin liittynyt uhkaavia tilanteita päiväkodissa?
  - Jos kyllä: Millaisia?
- 9) Onko sinut tai yksikkösi työntekijä kutsuttu huoltoriita-asiassa todistajaksi käräjäoikeuteen?
  - Jos kyllä:
    - Kuka kutsui; käräjäoikeus vai huoltaja?
    - Millaisissa asioissa teitä pyydettiin todistamaan?
    - Mistä saitte tukea ja apua ennen oikeuteen menemistä?
- 10) Millaista yhteistyötä teette sosiaalihuollon kanssa huoltoriitoihin liittyen?
- 11) Mitä muita toimijoita huoltoriitaan liittyy tai on liittynyt?
- 12) Millaista ohjeistusta koette tarvitsevanne huoltoriitatilanteiden varalle?
- 13) Halutessasi voit kuvata urasi aikana kohtaamiasi huoltoriitoja